

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 19 (5025) 17 мая 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Узляцелі.

Палёт нармальны

стар. 4

З польскай —

на беларускую

стар. 11

Мастачкі

і горад

стар. 12

Прастора для руху,

альбо Ноч у музеі як нагода для натхнення

...**Н**оч, ахінутая таямніцай, напоўненая музыкай і незвычайнымі сустрэчамі, разнастайнымі забаўкамі і яркімі ўражаннямі. Гэтая акцыя — падзея, што аб'ядноўвае музеі і дазваляе зрабіць мастацтва бліжэйшым для гледача. Усяго за адну ноч людзі розных узростаў і захапленняў могуць пашырыць свой круггляд. Традыцыйна ў акцыі бяруць удзел вядомыя музеі, карцінныя галерэі, сядзібы розных беларускіх гарадоў.

Працяг на стар. 12 ►

Фота з архіва. Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы сёлета адзначае юбілей.

Музей — не сховішча культуры, а пляцоўка, дзе жыве і ўзнаўляецца для людзей гісторыя краіны, народа, яго літаратурных набыткаў і мастацкіх з'яў. Міжнародная акцыя «Ноч музеяў» у 2019 годзе пройдзе па краіне з большым размахам, чым у папярэднія гады. Штогод да акцыі далучаюцца новыя ўстановы, выставачныя залы, галерэі, праграма мерапрыемстваў становіцца больш арыгінальнай і насычанай. Мэта правядзення акцыі — раскрыццё патэнцыялу і прыцягненне моладзі да культуры і гісторыі. Каб рэалізаваць пастаўленыя задачы і прыцягнуць наведвальнікаў, многія ўстановы праводзяць розныя майстар-класы, флэшмобы, ладзяць унікальныя выстаўкі і мяняюць фармат.

ISSN 0024-4686

акцэнтны тыдня

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка лічыць неабходным зберагчы сувязную ніць паміж пакаленнямі. Кіраўнік дзяржавы, выступаючы 9 мая на цырымоніі ўскладання вяноў з нагоды 74-й гадавіны Вялікай Перамогі, адзначыў, што падзеі лета 1941 года назаўсёды падзялілі гісторыю краіны на да і пасля вайны. Пра яе напісаны тысячы кніг, зняты сотні фільмаў, але белых плям застаецца нямаля. Захаваць для нашчадкаў свяшчэнную памяць пра кожнага ўдзельніка вайны — галоўная мэта рэспубліканскай акцыі «Беларусь памятае!». Гэта праект, які накіраваны ў будучыню, гэта сапраўды бяспертны полк. Гераічная спадчына стала часткай генетычнага кода нашага народа, адзначыў Аляксандр Лукашэнка.

Прэзідэнт Беларусі павіншаваў суайчыннікаў з Днём Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўнага сцяга Рэспублікі Беларусь. «Гэта сімвалы суверэнітэту краіны, якія ўвасабляюць нацыянальную ідэю, адлюстроўваюць слаўную гісторыю і шматвяковыя традыцыі, падкрэсліваюць нашу самаідэнтычнасць і незалежнасць у выбары шляху развіцця», — гаворыцца ў віншаванні. «Менавіта з павагі да дзяржаўнай сімволікі, шанавання духоўных каштоўнасцей народа і культурнай спадчыны краіны пачынаецца любоў да Радзімы, усведамленне прыналежнасці да яе лёсу і адказнасці за будучыню», — падкрэсліў Прэзідэнт.

Кіраўнік дзяржавы павіншаваў народную артыстку Беларусі Алену Цялькову з юбілеем. «На працягу шматлікіх гадоў вы з вартасцю выконваеце ганаровую місію па адраджэнні і захаванні нацыянальнай спадчыны, спрыяеце духоўнаму і эстэтычнаму выхаванню гледача праз народна-песенную творчасць, — гаворыцца ў віншаванні. — Менавіта з вашым імем звязаны лепшыя дасягненні заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнай групы «Купалінка», якая з’яўляецца сапраўднай візітнай карткай беларускай культуры».

Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі падрыхтаваў канцэрт, прымеркаваны да 200-гадовага юбілею Станіслава Манюшкі. Паводле генеральнага дырэктара Вялікага тэатра Беларусі Уладзіміра Грыдзюшкі, гала-канцэрт — гэта даніна павагі творчай дзейнасці Манюшкі, шчырая ўдзячнасць і нізкі паклон ад беларускага народа за неацэнны ўклад у развіццё нацыянальнай музычнай культуры. Менавіта ж у оперы Станіслава Манюшкі «Ідылія» («Сялянства»), створанай на лібрэта Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, упершыню з опернай сцэны загучала беларуская мова.

Рэстаўрацыя знойдзенага ў Бабруйску шлема канца IX — пачатку XI стагоддзя зойме каля года, паведамляе БелТА. Артэфакт знаходзіцца пад наглядом супрацоўнікаў музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Пасля рэстаўрацыі знаходка вернецца ў горад на Бярэзіне і папоўніць фондз Бабруйскага краязнаўчага музея. Згодна з версіям некаторых гісторыкаў, шлем мог належаць полацкаму князю Ізяславу. Артэфакт знойдзены пры работах у рачным порце. Паводле старшыні Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Палаты прадстаўнікоў доктара гістарычных навук Ігара Марзалюка, такая рэч у краіне знойдзена ўпершыню. Аналагі ёсць ва Украіне, у дружынных магільніках — у знакамітай «Чорнай магіле» (курган у Чарнігаве) і ў Шаставіцы.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

супрацоўніцтва

Нашы аўтары ў чачэнскім часопісе

Часопіс «Гоч», які выходзіць у Грозным на чачэнскай мове, не першы раз звяртаецца да публікацыі твораў беларускіх пісьменнікаў. А зараз першы нумар за 2019 год цалкам прысвечаны беларускай літаратуры.

Адкрываецца студзенскі «Гоч» уступным артыкулам пра сучасную беларускую літаратуру. Чачэнскаму чытачу, несумненна, цікава будзе даведацца пра імёны тых пражыткаў і паэтаў, якія зараз актыўна працуюць у Беларусі: размова ідзе пра Мікалая Чаргінца, Анатоля Андрэева, Анатоля Рэзановіча, Уладзіміра Гніламедава, Таццяну Мушыньскую, Сяргея Трахіменка і іншых літаратараў.

У паэтычным раздзеле — вершы Віктара Шніпа, народнага

паэта Беларусі Рыгора Барадуліна, Уладзіміра Караткевіча, Марыі Кобец, Іны Фраловай, паэма Янкі Купалы. Проза прадстаўлена аповяданнямі Алега Ждана, Алены Масла, Андрэя Федарэнкі, Людмілы Рублеўскай, Георгія Марчука. Акрамя таго, у часопісе змешчаны і вялікі раздзел беларускіх народных казак.

Варта згадаць перакладчыкаў, якія рупіліся над перастварэннем твораў беларускіх аўтараў на чачэнскую мову, — Пецімац Пецірава, Адам Ахматукаеў, Муса Сейлмуханаў, Муса Арсанукаеў, Махмуд Аліеў і інш. Будзем спадзявацца, што і надалей у Чачэнскай Рэспубліцы будуць уважлівымі да беларускай літаратуры: як да сучаснай, так і да класічнай.

Мікола БЕРЛЕЖ

Кнігі, што родняць

Нішто так не вызначае літаратурныя ўзаемаадносіны дзвюх краін, як літаратура, прадстаўленая на кніжным рынку. Апошнім часам у Беларусі выходзіць шмат кніг кітайскіх аўтараў — як мастацкая літаратура, так і літаратура, прысвечаная гісторыі і культуры Кітая. Сярод іх — серыі кніг «Ключавыя канцэпты кітайскай думкі і культуры» і «Светлыя знакі: паэзія Кітая», кнігі «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы» і «Гімн святлу», якія не проста знаёмяць, але родняць народы адзін з адным. Такой думкі прытрымліваюцца ўдзельнікі круглага стала «Беларусь — Кітай: кнігавыданне як форма дыялогу культур», які прайшоў у прэс-цэнтры Дома прэсы.

Так, нядаўна выйшаў першы том серыі «Ключавыя канцэпты кітайскай думкі і культуры» на беларускай мове і амаль падрыхтаваны да друку другі. Над серыяй на кітайскай мове працавалі больш чым 100 спецыялістаў з 40 кітайскіх універсітэтаў і больш чым 10 кітаістаў-за межнікаў з усяго свету, расказала Фань Сяхун, намеснік дырэктара Выдавецтва па выкладанні і даследаванні замежных моў. Кітайскае выдавецтва падпісала

ўжо дагаворы на выданне гэтай серыі з 22 выдавецтвамі розных краін і рэгіёнаў. «Ключавыя канцэпты кітайскай думкі і культуры» выдадзены на 11 мовах, і плануецца пераклад яшчэ на 24.

— Гэтая работа мае не толькі даследчае значэнне, але і дапамагае глыбей пазнаць і зразумець кітайскую нацыю і развіццё сучаснага Кітая. Яна таксама дазваляе кітайскай моладзі лепш зразумець сябе, а дзецам — асэнсаваць крыніцы сваёй нацыянальнай культуры. Сапраўды, кнігі серыі — ключ да разумення сучаснага Кітая. Выдадзены на беларускай мове першы том — гэта спецыяльны падарунак для беларускіх чытачоў. Кожны канцэпт з сабраных у кнізе з’яўляецца базавым па кітайскай культуры. Гэце выданне дапаможа беларускім чытачам адкрыць акно для разумення Кітая, — зрабіла выснову Фань Сяхун.

Падчас гутаркі закранулі і стан супрацоўніцтва ў межах часопісных публікацый. Рэдактары часопісаў, якія ўваходзяць у Выдавецкі дом «Звязда», прадставілі тэматычныя нумары, прысвечаныя Кітаю і падрыхтаваныя сумесна з Рэспубліканскім інстытутам

кітаязнаўства імя Канфуцыя. Дарэчы, Чжан Хунвэй, першы сакратар Пасольства Кітая ў Беларусі, кіраўнік Кітайскага культурнага цэнтра ў Мінску, прапанаваў абмеркаваць гэтыя нумары ў Кітаі.

— Нашы перакладчыкі вельмі розныя. Гэта і студэнты, і дасведчаныя літаратуразнаўцы. У часопісе ёсць сумесная з Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэтам рубрыка, дзе студэнты перакладаюць для нас творы з розных моў, у тым ліку і з кітайскай. У майскім нумары чытачоў чакаюць пераклады кітайскіх твораў. Гэтымі публікацыямі тым, хто ў Беларусі вывучае кітайскую мову, можна карыстацца як дапаможнікам, бо на старонках змешчаны і арыгінал, — расказала галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» Святлана Воцінава.

Дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксей Бадак перакананы: дзякуючы кнігам мы адчуваем сябе бліжэй адно да аднаго. Адна з задач айчынных выдавецтваў — паказаць, што беларуская літаратура, культура і гісторыя цікавыя не толькі айчыннаму, але і кітайскаму чытачу.

Яўгенія ШЫЦЬКА

юбілей

«Беларусь» у свеце

Сёлета святкуе юбілей — 75-годдзе — часопіс «Беларусь». Як часопіс стаў люстэркам жыцця ў краіне і за яе межамі, якія перспектывы ў выданні, што выходзіць на замежную аўдыторыю, стала тэмай для абмеркавання на прэс-канферэнцыі ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

Часопіс быў створаны ў 1930 годзе. Праіснаваў ён тры гады (да 1933-га), і з-за некаторых аб’ектыўных, так і суб’ектыўных гістарычных прычын яго выхад перапыніўся на 11 гадоў. У студзені 1944 года, калі тэрыторыя яшчэ была акупаваная нацыстамі, выйшаў першы нумар абноўленага часопіса «Беларусь» — яго копію можна ўбачыць і сёння. Вяртаецца на трох мовах — беларускай, англійскай і кітайскай. Некаторы час выходзіў таксама на іспанскай і польскай. Многія аспекты палітыкі, эканомікі і культуры, розныя героі выступаюць як люстэрка сучаснага жыцця Беларусі. І ўсё гэта стварае зусім маленькі калектыў рэдакцыі. Чарговай гераіняй, дарэчы, стала Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Індыі ў Рэспубліцы Беларусь Сангіта Бахадур.

— Перш-наперш мне вельмі спадабалася інтэрв’ю, якое, на маё здзіўленне, атрымалася такім вялікім і дакладным у перадачы маіх думак. Некалькі нумароў ці іх сканаў я пакажу ў Індыі, — распавяла Сангіта Бахадур. — Мяркую, што для «Беларусі» было б добра выходзіць на асноўных мовах ААН. Наша пасольства магло б выкарыстоўваць часопіс, каб прадстаўляць пэўную дадатковую інфармацыю аб краіне.

Сангіта Бахадур прапанавала накіраваць часопіс у Пасольства Беларусі ў Дэлі, каб выданне можна было распаўсюдзіць у турыстычных цэнтрах Індыі і даваць дадатковыя звесткі тым, хто звяртаецца па беларускую візу.

Журналістка і пісьменніца Людміла Рублеўская таксама заўважыла, што ў прэстыжнага часопіса важная місія — прадстаўляць Беларусь у свеце:

— Гэта сугучна з маімі перакананнямі пра тое, што вялікае месца ў гэтым працэсе павінна займаць прэзентацыя нацыянальнай культуры, нашай візітоўкі. У часопісе «Беларусь» высокі прафесійны ўзровень, мастацтвазнаўчая планка. Прыемна і тое, што часопіс па-ранейшаму ўдзяляе шмат увагі літаратуры. Калісьці ў межах выдання існаваў надзвычай важны праект, які даваў магчымасць пазнаёміцца з творамі літаратуры на рускай і беларускай мовах, што пашырала кола чытачоў беларускай літаратуры. Спадзяюся, што і сённяшні фармат дазволіць уключыць літаратурную старонку. Прэзентаваць у свеце кнігу альбо пісьменніка — гэта вельмі важна, — лічыць творца.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

19 мая — на пасяджэнне літаратурна-музычнага аб’яднання «Акорд» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (15.00).

20 мая — на пасяджэнне літаратурнай студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» ў дзіцячую бібліятэку № 15 (16.00).

21 мая — на сустрэчу з Нінай Галіноўскай у гімназію-каледж пры Акадэміі музыкі (14.00).

21 мая — у клуб творчых жанчын «Спадарыня» пры публічнай бібліятэцы № 5 на літаратурна-музычную імпрэзу «Чароўны кошык сяброў Тамары Бунты» (17.30).

22 мая — на творчы вечар Анастасіі Кузьмічовай у літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (17.00).

23 мая — на сустрэчу з Лізаветай Палеес у СШ № 175 (13.00).

23 мая — на літаратурна-музычную кампазіцыю «Наш сучаснік Дзяніс Давыдаў» у Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа (16.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21—22 мая — на мерапрыемства, прысвечанае падвядзенню вынікаў абласнога этапу рэспубліканскага конкурсу «Жывае класіка», у Віцебскі абласны палац дзяцей і моладзі (10.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

18 мая — на прэзентацыю спецыялізаванай серыі кніг Ліны Багданавай «У кантакце» ў СШ № 12 г. Гродна (11.00).

21 мая — на літаратурна-музычнае мерапрыемства «Хвалююць сэра нам дзявочыя пастаці...» з удзелам Людмілы

Кебіч, Дзмітрыя Радзівончыка, Браніслава Ермашкевіча і іншых у Гродзенскі дзяржаўны музей Максіма Багдановіча (16.30).

22 мая — на творчы бенефіс Пятра Сямінскага «Ісповедзь прожитых строк» у Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (16.00).

23 мая — у Школу актыўнага грамадзяніна пры гімназіі № 3 г. Гродна з удзелам Дзмітрыя Радзівончыка (13.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

18—19 мая — на рэгіянальны фестываль паэзіі і аўтарскай песні «Пісьмянкоў луг» у г. Касцюковічы (10.00).

23 мая — на вечарыну, прысвечаную творчасці Уладзіміра Ясева, у літаратурна-мастацкую гасціўню МДУ імя А. А. Куляшова (аўд. 353) (16.00).

імя ў гісторыі

Станіслаў Манюшка: 200 гадоў

Асоба, якая аб'ядноўвае народы

Выстаўка «Станіслаў Манюшка. Падарожжа ў XIX стагоддзе» працуе ў Музеі тэатральнай і музычнай культуры. Яна прымеркаваная да 200-годдзя з дня нараджэння кампазітара (адзначаецца 5 мая).

У экспазіцыі музея (будынак якога памятае творцу) прадстаўлены прадметы інтэр'ера роднага фальварка Манюшкаў, што ў мястэчку Убель на Міншчыне. У зале музея былі рэканструяваныя тры куткі з выкарыстаннем антыкварных рэчаў-аналагаў мінулага стагоддзя паводле малюнкаў. Асаблівае месца адведзена копіям малюнкаў бацькі кампазітара Чэслава Манюшкі, партрэтам яго родных і блізкіх, замалёўкам мясцовых пейзажаў. Наведвальнікі музея могуць азнаёміцца з нотнымі зборнікамі, а таксама з афішамі і фотаздымкамі пастановак паводле твораў кампазітара на сучасных тэатральных падмостках. Дапаўняюць выстаўку карціны беларускіх мастакоў, створаныя да 200-годдзя таленавітага кампазітара.

— Нягледзячы на тое, што Станіслаў Манюшка ў юнацкім узросце пакінуў Мінск, родны горад і Міншчына ўсё роўна не адпуская кампазітара, — падкрэслівае дырэктар Музея тэатральнай і музычнай культуры Зінаіда Кучар. — Тут адбыліся яго першыя тэатральна-музычныя пастаноўкі, а ў салонах мінскай інтэлігенцыі XIX стагоддзя гучала яго музыка,

напоўненая каларытам беларускага фальклору. Я запрашаю кожнага ўбачыць нашу экспазіцыю, таму што яна атрымалася вельмі інфарматыўная.

Да адкрыцця выстаўкі ў музеі адбыўся круглы стол, дзе ўдзельнікі абмеркавалі пытанні адраджэння, захавання, вывучэння і трансляцыі гісторыка-культурнай спадчыны Станіслава Манюшкі ў Беларусі, Польшчы, Літве і іншых краінах. Гаворка ішла пра выкарыстанне спадчыны кампазітара ў мэтах развіцця міжнароднага культурнага супрацоўніцтва і асабліва сцэнаграфічнага супрацоўніцтва і праграм, накіраваных на папулярнасць імя і творчасці знакамітага земляка.

Фрагмент экспазіцыі.

— Вельмі важна, што асоба Станіслава Манюшкі стала для нас культавай, — адзначыў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь Артур Міхальскі. — Прыемна, што ідзе культурны дыялог паміж нашымі

Фрагмент экспазіцыі.

краінамі пра прызнанне кампазітара. І сёння наша задача — зрабіць так, каб наступныя пакаленні ведалі імя знакамітага майстра і ганарыліся ім.

— Ёсць неабходнасць у адраджэнні архітэктурных помнікаў роду Манюшкаў і адкрыцці мемарыяльных месцаў, а таксама выданні зборнікаў твораў вялікага кампазітара, — падкрэсліў прафесар Беларускай акадэміі музыкі Віктар Скорбагатаў. — Станіслаў Манюшка — адзін з самых знакамітых оперных кампазітараў XIX стагоддзя. Яшчэ пры жыцці яго называлі славянскім Шубертам. У яго музычнай скарбонцы — 309 твораў, і гэта значная лічба для славуных кампазітараў высокага ўзроўню.

Станіслаў Манюшка ўвайшоў у гісторыю як родапачынальнік дзвюх нацыянальных опер. Яму належыць аўтарства першага беларускага («Ідылія») і першага польскага («Галька») оперных шэдэўраў.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

выстаўка

Ваенны «партрэт» Якуба Коласа

«Душою і сэрцам мы з вамі, героі...» — пад такой назвай у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа дзейнічае часовая экспазіцыя, прысвечаная 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Створаная дзякуючы фондам музея выстаўка будзе працаваць да 6 ліпеня.

На часовай экспазіцыі прадстаўлены ўнікальныя рэчы: рукапісныя старонкі твораў і лістоў, дакументы, фотаздымкі, кнігі, газеты, асабістыя прадметы, якія распавядаюць пра жыццё і творчасць Якуба Коласа і яго родных ды сяброў у гады вайны. Выстаўка адлюстроўвае перыяд эвакуацыі, побыт у Клязьме, ташкенцкае жыццё і вяртанне на Радзіму.

Ужо на другі дзень пасля пачатку вайны згарэў дом Коласа, які знаходзіўся ў цяперашнім парку імя Горкага. Адзін з нешматлікіх прадметаў, што захаваўся, — чайны кубачак 1920-х гг., знойдзены ў 1945 годзе ў склепе дома, — прадстаўлены на экспазіцыі. У хуткім

часе Якуб Колас страціў сына Юрыя, які загінуў пры абароне горада Ярцава Смаленскай вобласці, але за час вайны здолеў даслаць 5 лістоў да родных. Менавіта яны — сапраўднае багацце экспазіцыі.

Значны элемент выстаўкі — «Новая зямля»: адзіны ацалелы экзэмпляр выдання паэмы, які рыхтаваўся да друку на пачатку 1941 года. Сігнальны экзэмпляр паэт атрымаў у маі 1941 года, але выданню не было нававана пабачыць свет, бо немцы знішчылі друкарскія гранкі. Колас змог зберагчы гэты адзіны экзэмпляр. Сярод іншых арыгінальных экспанатаў — пропуск Я. Коласа з ваеннага Мінска ў Калінін.

Да таго ж у часовай экспазіцыі можна пабачыць партрэт Якуба Коласа, зроблены з натуры Таццянай Жырмунскай у Ташкенце ў дзень 60-годдзя паэта ў 1942 годзе, а таксама графічныя ілюстрацыі мастакоў Я. Ціхановіча, В. Данільчыка, С. Геруса.

Яўгенія ШЫЦЬКА

памяць

Творчая праца, доўгае жыццё

Скончылася зямное жыццё найстарэйшага члена Саюза тэатральных дзеячаў Беларусі Ганны Рыгораўны Герштэйн, паведаміла кіраўніцтва гэтай грамадскай арганізацыі. Ганна Рыгораўна працавала ў Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь, рупілася пра развіццё беларускага тэатра, пражыла доўгае жыццё (пайшла ў 96 гадоў). Блізкія і тыя, хто працаваў разам і ведаў гэтую жанчыну, згадваюць яе добрым словам.

18 мая — 140 гадоў з дня нараджэння Віталыда Гадлеўскага (1879—1899), паэта.

19 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Валянціна Крылова (1929—2000), мастака.

19 мая — 75 гадоў з дня заснавання (1944) Літаратурнага музея Янкі Купалы ў Мінску.

20 мая — 135 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Алексютовіча (1884—1943), балетмайстра.

20 мая — 130 гадоў з дня нараджэння Генрыхы Грыгоніса (1889—1955), народнага артыста БССР.

20 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Лідзіі Звездачогавай (1919—1994), мастака-грымера, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

20 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Марыі Адамеўкі (1929—1990), спявачкі, заслужанай артысткі БССР.

20 мая 80 гадоў адзначае Уладзімір

Новак, майстар манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, мастак.

20 мая — 70 гадоў з дня нараджэння Анатоля Жука (1949—2009), празаіка, кінасцэнарыста, акцёра, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

20 мая — 60 гадоў з дня нараджэння Юрыя Казючыца (1959—1993), акцёра.

21 мая 55 гадоў спаўняецца Людміле Шаўчэнцы, паэтэсе, дзіцячай пісьменніцы.

21 мая — 150 гадоў з дня нараджэння Мікалая Чуркіна (1869—1964), кампазітара, фалькларыста, народнага артыста БССР.

21 мая 80-годдзе святкуе Валянціна Петрачкава, заслужаная артыстка БССР.

22 мая 75-гадовы юбілей адзначае Юрый Гарулёў, рэжысёр-аператар, сцэнарыст дакументальнага кіно.

23 мая 60 гадоў святкуе Сцяпан Клімчук, графік.

24 мая — 115 гадоў з дня нараджэння Адама Русака (1904—1987), паэта-песенніка, заслужанага дзеяча культуры БССР.

24 мая 65-гадовы юбілей адзначае Анатоль Сэндэр, паэт.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ		
Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасада (да 5 гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу з далейшым заключэннем кантракта ў выпадку выбарна на тэрмін, вызначаны Наймальнікам:		
1	кафедра сацыяльна-гуманітарных дысцыплін	— загадчык кафедры (1,0 шт. адз.)
2	кафедра баяна і акардэона	— выкладчык (1,0 шт. адз.)

ЛЮСТЭРКА ТЫДНЯ
Мастацкі праект «500 гадоў. Мастацтва, кніга і мастацтва кнігі», прысвечаны 500-годдзю беларускага кнігадрукавання, прадставілі ў галоўнай галерэі Нацыянальнай бібліятэкі Эстоніі, паведамляе БелТА. Праект падрыхтаваны сумесна з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, Пасольствам Беларусі ў Эстоніі пры падтрымцы Пасольства Эстоніі ў Мінску. Акрамя таго, у эстонскай бібліятэцы прадстаўлены сучасныя беларускія кніжныя выданні. Беларуская выстаўка будзе працаваць у Нацыянальнай бібліятэцы Эстоніі да 31 мая.

Дзякуючы намаганням Пасольства Беларусі ў Францыі сталася магчымым вяртанне творчай спадчыны Шрагі Царфіна ў Беларусь. Была дасягнута дамоўленасць з нашчадкамі вядомага мастака Парыжскай школы жывапісу аб набыванні 15 карцін, якія ўжо дастаўлены ў Беларусь. Завершаны мытныя працэдурны, пачалася падрыхтоўка карцін да выстаўкі. Плануецца, што яна будзе праходзіць у Мінскам абласным краязнаўчым музеі ў Маладзечне: Царфін быў родам з Мінскай вобласці. Вернуцца ў Беларусь 15 работ мастака выкананыя ў розных тэхніках жывапісу.

Спявачка ZENA, якая прадстаўляе Беларусь на міжнародным конкурсе «Еўрабачанне-2019», прайшла ў фінал песеннага форуму. Такія вынікі першага паўфіналу, які адбыўся 14 мая ў *Expo Tel Aviv*, паведамляе карэспандэнт БелТА. Выступленне самай юнай удзельніцы конкурсу было яркае і запамінальнае, як і сама песня «Like it». Фінал песеннага форуму адбудзецца заўтра. Ізраіль праводзіць «Еўрабачанне-2019» — *Dare To Dream* («Не бойся марыць»).

Песні Булата Акуджавы выканалі ў Тбілісі музыканты з 12 краін свету. Канцэрт у гонар 95-годдзя з дня нараджэння барда і 74-й гадавіны Перамог над фашызмам адбыўся ў Тбіліскім дзяржаўным рускім драматычным тэатры імя А. С. Грыбаедава, паведамляе ТАСС. Урачыстасць пачалася з верша Роберта Раждзественскага «Рэквіем», які прачытаў грузінскі акцёр Міхаіл Гавашэлі. Гучалі песні ў выкананні бардаў. Юбілей Акуджавы супаў з правядзеннем у Тбілісі фестывалю аўтарскай музыкі, які стартаваў у тэатры Грыбаедава 6 мая.

Акцёр тэатра і кіно Яўген Міронаў выканае ролю першага і адзінага прэзідэнта СССР Міхаіла Гарбачова ў пастаноўцы латвійскага рэжысёра, мастацкага кіраўніка Новага рыжскага тэатра Алвіса Херманіса. Рэпетыцыі пачынаюцца гэтымі днямі, паведаміў Яўген Міронаў карэспандэнту ТАСС. Спачатку ў Рызе, потым — у Расіі. Спектакль будзе называцца «Гарбачоў». Пра яго і яго жонку, пра адносіны і каханне. Ролю Раісы Гарбачовай выканае Чулпан Хаматава, паведаміў акцёр.

Дацкі мастак Томас Дамба на Дпрацягу трох гадоў ствараў велізарныя скульптуры з другасных матэрыялаў. Нядаўна ён «пасяліў» у лясках побач з Капенгагенам шэсць драўляных гігантаў, паведамляе БелТА. Гіганцкія статуі — калектыўная работа. Кожны гігант названы ў гонар добраахвотніцкай арганізацыі, якая дапамагала мастаку ў працы. Знайсці ў лясках скульптуры дапамагае карта, складзеная Томасам Дамба, а таксама падказкі, што выгравіраваныя на таблічках на камянях непадалёк ад гігантаў.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Узлёт

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт — альма-матар паэтаў

У літаратуру пісьменнікі прыходзяць хвалямі. Так было ў рускай класіцы. Каля 1800 года нарадзіліся Пушкін, Цюточаў, Языкаў, Баратынскі, каля 1810 года Лермантаў, Кальцоў, каля 1820 — Некрасаў, Фет, Палонскі. З’явіліся, праўда, пазней Апухцін, Надсан, Фофанаў, А. Мінскі, Галенішчаў-Кутузаў. Толькі на пачатку XX стагоддзя зноў заззялі ў рускай літаратуры зоркі першай велічыні — паэты Аненскі і Блок. Прычым выдатны паэт Інакенцій Аненскі, які нарадзіўся ў сярэдзіне XIX ст. (1856 г.), стаў паэтам толькі ў самым канцы стагоддзя (сваю першую кнігу надарылася выдаць, калі яму споўнілася 50 гадоў). Гісторыкі літаратуры доўга называлі яго сучаснікам Блока і пакалення паэтаў, якія нарадзіліся на дваццаць-трыццаць гадоў пазней, у 1870—1880 гады. Другая палова XIX ст. — наогул крызіс у рускай літаратуры, паэты нібыта «развучыліся» рыфмаваць і ствараць паэзію. Паэзію жыцця.

З чаго ўсё пачыналася

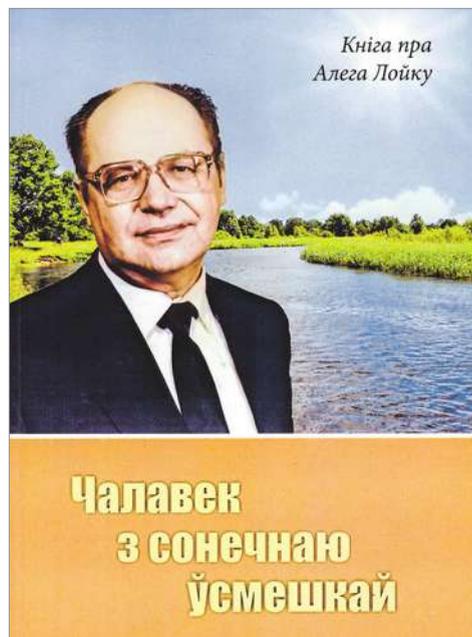
Часцей аб’ядноўваюцца цэлыя плыні творцаў, нахштальт паэтаў Сярэбранага веку на чале з «каралём паэзіі» Ігарам Севяраніным, затым «адчаліў» ад бальшавіцкага берага «карабель філосафаў», апынулася ў эміграцыі шмат вялікіх: Бунін, Гіпіус, Меражкоўскі, Белы, Бальмонт, Замяцін. Унутры Расіі пачатку бурлівага XX стагоддзя ішлі рэзкія размежаванні па палітычных і эстэтычных прынцыпах. У кожнай з літгрупавак была своя праграма, усе яны прэтэндавалі на манополію ў творчасці, лічылі сябе выключнымі, былі ўпэўнены, што ствараюць бессмяротныя творы, і разлічвалі на вечнасць. І дзе яны?.. Заставаліся Асеєў, Пастарнак, Сельвінскі, Ахматава, Цвятаева, Кірсанаў, Твардоўскі, Ясенін. У Маякоўскі выдаваў нават рэкамендацыі «Як рабіць вершы». Паэты звярталіся ад імя пакаленняў і напрамую размаўлялі з будучыняй. Паэзія — навука. Паэзія — прафесія. Ці можна вывучыцца на паэта?

З універсітэтаў у свой час усё і пачыналася. Факультэт свабодных мастацтваў Сарбоны ў Парыжы знаходзіўся на вуліцы Саломы: такімі дзеля гігіены былі ўмовы інтэрнацкага побыту. Сталіцай паэтаў, артыстаў, спевакоў, музыкантаў на доўгія часы стаў Арлеан, куды сыходзіліся шляхі творцаў.

СЯБРАМ-СТУДЭНТАМ ПАСЛАННЕ

Беларуская зямля здаўна нараджала паэтаў. Вызначаючы сваю ролю ў падрыхтоўцы спецыялістаў-прафесіяналаў высокага класа, першы ўніверсітэт на гістарычных беларускіх землях з новых крокаў існавання ўзяў на свае плечы клопат пра маладыя літаратурныя кадры. Тут выступаў перад студэнтамі Янка Купала. Адрозна пасля адкрыцця ўніверсітэта ў 1923 годзе ён упершыню чытаў сваё верш, прысвечаны моладзі абноўленага краю, — «Арлянятам». Тры дары — «ваша маладосць, прасторныя, шырокія дарогі ў жыццё, ваш уклад у навуку, у паэзію, у мастацтва, у справу будаўніцтва», — адзначаў народны паэт Беларусі Якуб Колас на сустрэчы са студэнтамі ў пасланні «Сябрам-студэнтам», надрукаваным у газеце «Беларускі ўніверсітэт» 15 лістапада 1922 года. У 1922 годзе да гадавіны ўтварэння роднага ўніверсітэта Аляксандр Гурло, супрацоўнік Інбелкульту, напісаў верш-гімн «Беларускаму ўніверсітэту». «Яшчэ ты малады...», «і толькі год адзін»... «Прайдучы гады, магутныя дары пажне, пажне з пашанай ён. Пад зыкі музыкі, пад гусяў родных звон з дзвярэй тваіх павойдучых песьняры, тварцы навукі, прарокі пачуцця, як выйшлі з сцен краёў суседніх нам».

«Навуку вольны храм» — так называў паэт свой універсітэт. «У беларускую літаратуру прыйшло маладое паслярэвалюцыйнае пакаленне, — пісаў у аўтабіяграфіі Кандрат Крапіва. — У 1926 годзе, калі мне было ўжо трыццаць гадоў, я паступіў у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт». «Бурным патокам хлынулі ў літаратуру новыя, свежыя, маладыя сілы» (Алесь Звонак). «Фармаванню маіх літаратурных поглядаў значна спрыяла навучанне ў Беларускім дзяржаўным

Кніга пра Алега Лойку

Чалавек з сонечнаю ўсмешкай

На філфаку адбылася прэзентацыя кнігі пра Алега Лойку «Чалавек з сонечнаю ўсмешкай». Каардынатары выдання — загадчык кафедры гісторыі беларускай літаратуры БДУ прафесар Алесь Бельскі, дацэнт Анатоль Верабей. Кніга стала выдатным сімвалам ушанавання вядомага рупліўцы па выхаванні плеяды маладых беларускіх паэтаў, выпускнікоў «паэтычнай акадэміі» БДУ «Узлёт».

універсітэце», — адзначаў Пятро Глебка. «Пачаліся заняткі, і тут высветлілася, што вершы піша багата маіх аднакурснікаў і сярод іх П. Глебка, С. Дарожны, В. Казлоўскі. Гэта група з дзясці чалавек стала студыяй «Маладняка» БДУ, яе лічылі ўзорнаю і даручылі апекавацца ёю ўжо вядомаму прэзідэнту Міхасю Зарэцкаму. Мы збіраліся, адольвалі разам літаратурную грамаду, чыталі і разбіралі свае творы», — прызнаваўся Максім Лужанін.

«З 1928 года я вучыўся ў Беларускім дзяржаўным універсітэце. Большасць студэнтаў нашага курса былі пісьменнікі. С. Баранавых, Я. Скрыган, П. Броўка, А. Пальчэўскі, І. Дуброўскі, В. Каваль, М. Шалай, С. Куніцкі, А. Сідарэнка і інш. складалі творчае ядро, якое фактычна задавала тон усаму жыццю курса», — прыгадаў М. Хведаровіч. Вучыліся П. Трус, А. Вольны, А. Дудар, І. Барашка, А. Бабарэка, С. Хурсік, Т. Хадкевіч, М. Чарот, М. Зарэцкі, В. Шашалевіч, Х. Шынклер, М. Грамыка, С. Дарожны, Я. Бобрык, Я. Пфляўмбаум, А. Александровіч, П. Броўка, Я. Скрыган, М. Ларчанка, А. Пальчэўскі, Т. Кляшторны, А. Салагуб, С. Ліхадзіеўскі, С. Фамін.

Мэтанакіраваным стаў клопат пра маладыя літаратурныя кадры ў БДУ ў пасляваенны час. Выходзяць альманахі, паэтычныя зборнікі: «Падарунак» (1958 г.), «Веснавыя ўсходы» (1961 г.), «Узлёт» (1965 г.) «Натхненне» (1967 г.), «Універсітэт паэтычны» (1970 г.), «Вёсны» (1971 г.), «Вусны» (1985 г.), «Квадра» (1990 г.).

Навуковымі кіраўнікамі паэтычных універсітэцкіх студый станавіліся прафесары Ю. С. Пшыркоў, І. Я. Навуменка, А. А. Лойка. Найбольшую ролю ў падрыхтоўцы літаратурнай моладзі ў БДУ адыграла літаратурнае аб’яднанне «Узлёт», якое ўзнікла ў 60-я гады і праіснавала да канца дваццатага стагоддзя, аб’яднаўшы

сотні і сотні маладых паэтаў, якія ў розныя часы вучыліся ва ўніверсітэце, пакінуўшы яркі след у творчым станаўленні і развіцці новай генерацыі беларускага прыгожага пісьменства.

ХТО ЯНЫ — УНІВЕРСІТЭЦКАЕ ПАКАЛЕННЕ?

Новае пакаленне паэтаў і пісьменнікаў менавіта так і называлі — універсітэцкім пакаленнем — пакаленнем, абпаленым вайной, філалагічным пакаленнем, якое незвычайным чынам моцна ўзняло ўзровень прафесійнай падрыхтаванасці і эстэтычнай ацэнкі творцаў новай хвалі беларускіх пісьменнікаў. Новае пакаленне ўніверсітэцкіх паэтаў вырастала менавіта ва «Узлётце», якім нязменна кіраваў паэт, доктар філалагічных навук, прафесар Алег Антонавіч Лойка. «Узлётцаў» — так з гонарам называлі сябе маладыя паэты. «А я з сорок пятага, а я з сорок пятага, равеснік дня Перамогі і выбуху першага атамнага», — так абазначыў ідэю гэтага пакалення паэтаў Рыгор Семашкевіч, выхаванец і ў пазнейшыя гады дацэнт кафедры беларускай літаратуры. Збіраліся ў сераду на філфаку штомесяц, а то і па два разы, калі падрасталі маладыя парасткі ці паяўлялася яркая творчая асоба альбо варта было абмеркаваць змест паэтычнага зборніка ўніверсітэцкай славы да чарговага юбілею БДУ. Трапіць у паэтычны зборнік БДУ лічылася вялікім гонарам. Выходзілі асобныя зборнікі паэзіі старэйшых, нахштальт «Універсітэцкі гарадок» М. Аўрамчыка. «Узлёт» стаў новай прыступкай маладых літаратурных сіл у Беларусі, якімі былі на пачатку дваццатага стагоддзя «Маладняк», «Польмя», «Узвышша», «Літаратурна-мастацкая камуна», «Мінскі перавал», «Пробліск — пралетарска-беларуская літаратурная

«ПРАГНУ ВЫРАЮ...»

Цэнтрам культуры і новага грамадства заўсёды быў і застаецца ўніверсітэт. Нацыянальным сімвалам з’яўляецца наш універсітэт, такім сімвалам сталі ўніверсітэцкія паэты-ўзлётцаўцы. Вырасла дастойная плеяда ўніверсітэцкіх паэтаў, якая папоўніла склад беларускай літаратуры XX — пачатку XXI стагоддзя. Яўген Хвалеі, Любоў Тарасюк, Васіль Сахарчук, Мікола Мятліцкі, Людміла Забалоцкая, Рыгор Семашкевіч, Пятро Сушко, Мар’ян Дукса, Міхась Губернатар, Юрка Голуб, Алесь Пісьмянкоў, Уладзімір Дзюба, Валянціна Коўтун, Алесь Разанаў, Віктар Ярац, Галіна Каржанеўская, Яўгенія Янішчыц. Кожны новы зборнік паэзіі прыносіў новыя імёны. Сёння ўзлётцаўцы — правафланговыя беларускай літаратуры: Алесь Бельскі, С. Кавалёў, Казімір Камейша, Мікола Маляўка, Алесь Бадак, Уладзімір Мазго, Леанід Пранчак, Яўген Гарадніцкі, Генадзь Пашкоў.

«Прагну выраю. // Хопіць нарэшце спакою. // Вырастаю з ціхае вёкі...» — спавядаўся двакурснік Алесь Бадак. Уваходзячы ў літаб’яднанне «Узлёт» першакурснікамі, студэнты Белдзяржуніверсітэта пакідаюць яго ўжо сталымі выпускнікамі. «Узлётцаўцы» споўнілася 20, а ім, «узлётцаўцам», заўсёды заставацца ў гэтай «вілцы» — паміж 17 і 22 гадамі, — у самых рамантычных гадах свайго жыцця — гадах студэнцкай маладосці, мараў, надзей і, вядома ж, стартавання, узлёту ў высненныя і сёння ці яшчэ і не праясненыя для розуму і сэрца вышыні», — пісаў у прадмове да зборніка «Вусны» кіраўнік літаб’яднання Алег Лойка. Кожны новы зборнік — «паэтычная справаздача ўніверсітэцкага літаб’яднання». «Маладыя паэты часам імкнуцца ўбачыць свайго сучасніка і ў перспектыве часу, у звеннях

Збіраліся ў сераду на філфаку штомесяц, а то і па два разы, калі падрасталі маладыя парасткі ці паяўлялася яркая творчая асоба альбо варта было абмеркаваць змест паэтычнага зборніка ўніверсітэцкай славы да чарговага юбілею БДУ. Трапіць у паэтычны зборнік БДУ лічылася вялікім гонарам.

суполка», «Звенья», «Літаратурна-мастацкая камуна». Не перарывалася сувязь часоў і сувязь пакаленняў. Без залішняй сціпласці можна з упэўненасцю сказаць, што за XX стагоддзе сіламі старэйшых і маладзейшых пісьменнікаў, у тым ліку выхаваных у сценах БДУ, была створана шматлікая беларуская літаратура. Аўтарамі сталі пісьменнікі, якія вучыліся ў БДУ, заканчвалі БДУ, ніколі не парывалі творчых сувязяў са студэнтамі і прафесарска-выкладчыцкім складам БДУ. Дзякуючы шматгадовай актыўнай творчай дзейнасці літаратурнага аб’яднання «Узлёт» вырастае новая і яркая генерацыя выдатных творцаў.

Універсітэцкае пакаленне паэтаў і пісьменнікаў адкрывала сябе ў свеце і свет у саміх сабе. Паэзія неабходна, яна служыць апраўданнем нашага існавання на зямлі, заключэннем аб жыцці, яна сцвярджае наша права на тое жыццё, якое мы пражылі, на нашу гісторыю, глыбіню спасціжэння сэнсу жыцця. «Узлёт» — гэта асобная і адметная ўніверсітэцкая паэтычная эпоха. Гэтая эпоха мела патрэбу ў выразніках духу і нарадзіла сапраўдных яго носбітаў.

пераемнасці пакаленняў, у адносінах да дыялектычна складаных з’яў жыцця», — піша кіраўнік «Узлётцаў». Маладыя ўніверсітэцкія паэты дэманструюць вернасць высокім ідэалам, па-вясноваму раскрываючы перад светам і людзьмі свае юнацкія сэрцы насцеж.

А ШТО СЁННЯ?

На філалагічным факультэце працуе літгурток паэтаў «Альтанка», якім кіруе дацэнт Ірына Багдановіч. Традыцыі «ўзлётцаўцаў» жывуць і працягваюцца. Вядомыя штогадовы літаратурны конкурс «Славянскі калейдаскоп». Прыняты ў Саюз пісьменнікаў Беларусі яшчэ студэнтамі Т. Купрыянец, К. Роўда, К. Стрылава. Выходзяць зборнікі паэзіі і літаратурныя альманахі. Пры фундаментальнай бібліятэцы аб’ядналася кола творчых студэнтаў «КЛУМБа». Кіраваць, узабагачаць і раскрываць новыя паэтычныя таленты — адна з яркіх прыкмет і абавязкаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта сённяшняга часу.

Уладзімір НАВУМОВІЧ

У фантасмагарычным сне

Смерць Паўлюка Труса як выратаванне для Бэндэ і К^о

Здаецца мне, беларускія крытыкі 1930-х гадоў былі радыя, што Паўлюк Трус заўчасна пайшоў з жыцця. Чаму? Бо цяпер пра яго можна было выказацца як пра паэта, а не здрадніка і ворага народа. Можна ўявіць, з якой творчай радасцю Лукаш Бэндэ рыхтаваў у 1931 годзе «Выбраныя вершы» Паўлюка Труса і пісаў уступнае слова. Відаць, для Бэндэ гэта быў той рэдкі момант, калі не трэба было нападаць і маральна знішчаць, як гэта ён рабіў з беларускімі пісьменнікамі, якія (вось прыкрасць!) на пачатку 1930-х не памерлі сваёй смерцю. У прадмове можна было сказаць, што ў Паўлюка Труса «крышталёвая сакавітасць вобразаў», а паэма «Дзесяты падмурак», паводле сваёй «сілы і глыбіні... не мае сабе роўных». Артыкул Бэндэ нагадвае казку з элементамі трылера і фільма жахаў. Тут прысутнічае чысты светлы юнак (сам Паўлюк Трус), якога акружаюць сілы зла (сябры «Узвышша»). На манер пачварных вурдалакаў яны гатовы ператварыць героя ў монстра. Для ўзмацнення напружкі Бэндэ надае сваёй хорар-казцы элементы дакументальнай праўдзівасці: «Маючы цяпер архівы П. Труса, мы дакументальна зможам давесці актыўную работу нацыянал-дэмакратаў усіх рангаў і падпявалаў над П. Трусам...» Л. Бэндэ цытаваў «нацдэмаўскія» лісты Пятра Глебкі, праўда, без пазначэння аўтарства. Маўляў, сэрца чытача сіскаецца, узнікае поўная ілюзія, што «ўзвышшаўцы» могуць святкаваць перамогу, бо цяпер у творчасці Паўлюка Труса «...на змену маладой з вераснёвай прозалацьцю вёскі, — выступаюць вобразы старой патрыярхальнай, пакутніцкай вёскі, з яе павольным рытмам, з яе абрад-насыцю; на змену закліку «спархнае паліць» — прыходзіць культываванне адарваных ад пролетарскага зместу, запоўненых ідэалістычнай міталогіяй «нацыянальных формаў». А ўсё гэта разам адштурхвае Труса ад сучаснасці, адкідае яго ад бурлячай рэвалюцыйнай рачаіснасці...». Лукаш Бэндэ, калекцыянер «дакументальных кампраматаў», знаходзіць у архіве Паўлюка Труса верш (які складаўся, безумоўна, не для друку), прысвечаны Дубоўку і цытуе яго ў сваім артыкуле:

...Атрутны сьмех,
Як нож балючы.
Як лісьце восені ў крыві.
Сягоньня ты
Вянком калючым
Мае ўсьмешкі апавіў.
Дакорам генія і славы
Ты кінуў з гордасцю ў твар.
Я чуў твой голас «велічавы»:
«Ў жыццці нічога ён... ня варт»...

Чытач можа ўздыхнуць з палёгкай: Паўлюк Трус вызваляецца з-пад пякельнага ўплыву «Узвышша». Усімі сіламі імкнецца ўславіць у сваіх новых творах вялікія дасягненні сацыялізму. Самае цікавае, што пры ўсёй злачыннай фантасмагарычнасці гэтага артыкула (безумоўнае злачынства — выкарыстанне архіва нябожчыка Труса, каб укалоць занабыленага Дубоўку і паздэкавацца з Глебкі, які жывы тады з адчуваннем штохвіліннага арышту), тут прысутнічае... непаданная любоў Бэндэ да Паўлюка Труса. Крытык апісвае жыццё і дзейнасць паэта хоць і па законах пякельнай казкі, але (наколькі гэта магчыма на той час) са шчырым замілаваннем. Паўтаруся, на пачатку 30-х засталася вельмі мала паэтаў, пра якіх можна было пісаць з падобнымі эмоцыямі.

Услед за Бэндэ вядомы літаратуразнаўца прафесар Міхаіл Мікалаевіч Пятуховіч (дарэчы, таксама вораг «Узвышша») піша не менш цікавы ўступны артыкул да Збору твораў паэта 1934 года. Спярша прафесар Пятуховіч дастаткова своеасабліва абвінавачвае паэта ў індывідуалізме: «Шэпты жытняга мора, звон сярпоў сталёвых у руках жней-красунь, лёска і скрып ад калёс у сасоньніку — вось тая вясковая музыка, ціхія мэлэдзі якой гучаць у лірычных вершах песняра. Але ўсе гэтыя мэлэдзі зліваюцца ў адзін акорд сялянскага індывідуалізму». Прафесар так паэтычна-трапна апісвае «індывідуалістычную» мелодыку паэзіі Труса, што ўзнікае адчуванне, быццам крытык больш захапляецца, чым ганіць. А далей Міхаіл Пятуховіч робіць слушную заўвагу, што «...самая рытміка вершаў П. Труса нагадвае сабой працяглую рытміку фольклёрнай песні...». Не забывае прафесар згадаць і пра свайго папярэдніка

Бэндэ і нават палемізуе з ім... Маўляў, не адныя толькі «ўзвышшаўцы» так шкодна ўплывалі на паэта, а яшчэ і складаныя ўмовы класавай барацьбы...

Калі артыкул Бэндэ, як адзначалася, — гранічна суб'ектыўная хорар-казка, то Пятуховіч спрабуе зрабіць «аб'ектыўна-палемічны» разбор творчасці Труса і, акрамя таго, імкнецца здзейсніць крамольную рэч — паставіць пад лёгка сумнеў некаторыя тэзы ўсеагутнага Лукаша

Апанасавіча. Дарэчы, пра псіхалагічную хісткасць Труса Міхаіл Мікалаевіч пісаў не першы. Думкі прафесара Пятуховіча цалкам перагучваюцца з выказваннямі яго ідэйнага ворага, «узвышшаўскага» крытыка Антона Адамовіча, які ў артыкуле-некралогу, прысвечанаму Трусу, адзначаў: «...як лёгка мог паддавацца ён розным староннім уплывам самых розных асобаў... І гэтая «падупльўнасьць», якая выклікала частыя хістанні то ў той, то ў другі бок, таксама сталася... характэрнай і ўсім вядомай рысай Трусовае натуры». Услед за крытыкам Адамовічам прафесар Пятуховіч дастаткова слушна піша пра паэтычныя ўплывы на Паўлюка Труса, якія часамі рабілі з яго фігуру ў літаратурным плане не зусім самастойную... І Максім Багдановіч, і Янка Купала, і Якуб Колас, і Тарас Шаўчэнка, і Пушкін, і Лермантаў, і Ясенін, і Дубоўка, і Пушча, і Чарот, ды нават равеснікі — Глебкі, Лужанін, Дарожны — кожнага з іх можна пазнаць у творчасці Паўлюка Труса...

Аўвогуле, гэта быў нейкі цуд, што ў самы страшны час 1930-х гг. можна было надрукаваць пераважную большасць твораў паэта, выдаваць яго зборнікі (з 1931 па 1940 гг. іх выйшла чатыры). Цуд, бо калі чытаеш самі творы паэта, то не ўзнікае адчування, што перад табою наскрозь савецкі пісьменнік. Паўлюк Трус жыві і тварыў з пачуццём непрывапанай трылогі. Ён не любіў рэчаіснасці, дзе трэба было прымаць рашэнні, прытрымлівацца пэўнай лініі, выступаць за ці супраць нечага. Паўлюк Трус быў нерашучым і не любіў адназначнасці. Баласаваў паміж тым, быць у «Маладзіяў» ці ва «Узвышшы», захацаўца ці не ў прыгожых чарнявых гомельскіх студэнтак, сказаць родным, каб не дакучалі са штотыднёвымі лістамі, дзе прасілі грошай, ці адмаўчаўца. Рэчаіснасць яму

ўяўлялася нейкім пачварным муціраваным арганізмам у стылі карцін Георга Гроса альбо Ота Дыкса, дзе па нуць прастытуткі, бандыты і няма ні праменьчыка надзеі. Дастаткова прачытаць яго дзённікавыя запісы, каб упэўніцца ў гэтым. Для газет ён штодня складаў дзеля заробку сатырычныя вершы-аднадзёнкі, а сам натхняўся працягла-няспешнай, самотна-моташнай у сваёй журботнай бясконцасці народнай песняй. Падобная песня можа ўвесці ў транс, навеяць сон, перанесці ў іншае вымярэнне. Складанне вершаў-трызненняў, эстэтычна, стылістычна і духоўна тоесных журботнаму фольклёру, было для Труса жыццёва-неабходным. Паэт хоча забыцца хаця б на хвіліну, бо тое, што акаляе, прыносіць толькі боль, падман, тут нікому нельга верыць: «...Ты не адна / З халоднаю душою, / І струн поэты / Сьмех твой не кране. / Загублены шляхі... / І толькі ў заніях / Шумелі горда вербы / І долу сыпалі / Зыбучыя сьнягі...» Нельга верыць бяздушным дзяўчатам, нельга верыць былым сябрам-паэтам, якія ў патрэбны момант не падтрымаюць і не даруюць тваёй слабасці (успомнім яго ўзаемаадносіны з Дубоўкам ды з іншымі «ўзвышшаўцамі»). Героі і гераіні Труса знаходзяцца ў нейкім самнамбулічным транссе, іхняя засяроджанасць блізкая прывідным персанажам з жывапісу Барысава-Мусатава. Ідэальная гераіня паэта як быццам сышла з палатна згаданага мастака:

Стай адна...
Глядзіш на дно ракі,
А там на беразе
Шуміць аер з чаротам...
Ты кветкі рвеі.
Адна віеш вянкі
І ў ціхім сьне
Пускаеш іх на воду...

Верш складзены ў самы дынамічна-імпульсіўны час — у 1926 годзе. Па ўсіх кутках СССР пануе вастрыня рытмаў, імклівых рухаў, нішто не стаіць на месцы, усё круціцца, ляціць, грыміць, пая, якоча, і пасярод гэтай карнавальнай какафоніі знаходзіцца Паўлюк Трус, які па прыкладзе сваёй гераіні марыць у ціхім сне пускаяць вянкі, захаваўшы ў самы пік сацыялістычнага будаўніцтва «Маўкліваць дум... І нейкі лёгкі сум на зморанай душы...».

Новае Труса прыгнятала. Дастаткова прыгадаць яго апавяданне «Чалавечы розум». Там селяніну дзеду Астапу паказалі вынаходніцтва — радыё. На фоне камсамольска-бяздумнай радасці старога агортвае туга (гэтак блізкая героям з ранняй прозы Кузьмы Чорнага): «Астап ішоў і яму здавалася, што гэта ідзе ня ён, а толькі яго цень. З галавы не выляталі думкі: чалавек і розум, перад якім ты, як раб, як нявольнік, схіляешся пакорна на ростані, дзе канчаюцца твае жыццёвыя сьцежкі». Паўлюк Трус і героі яго нагадваюць самотна-меланхольнага Чэзарэ Самнамбулу з фільма «Кабінет доктара Калігары». Гэты герой знаходзіўся ў палоне выратоўчага сну, бо ведаў: як толькі прачнецца, ператворыцца ў цень, загіне. Занадта далікатны, паэт адчуваў маральны і псіхалагічны прыгнёт. Калі не пісаў рыфмавання заказныя вершыкі, то імкнуўся ў сваёй сапраўднай паэзіі схавацца, праваліцца ў нетры фантасмагарычнага сну, і нават на будаванне новай сацыялістычнай Беларусі ў паэме «Дзесяты падмурак» глядзець, будучы ў глыбокім ахоўным сне. Гэтае жаданне знікнуць з савецкай рэальнасці ў 1929 годзе містычным чынам матэрыялізавалася. Паўлюк Трус раптоўна захварэў і, нікім не пазнаны (хаця быў папулярным паэтам, партрэты яго паўсюль прадаваліся), памёр у бальніцы. Нейкім цудам афіцыйная прапаганда вырашыла вылепіць з яго другога Міхася Чарота, і таму ў 1930-я гг., у час неспрыяння ўсяго творчага, раптам быў дадзены дазвол выдаваць кнігі Труса, друкаваць яго самотна-самнамбулічныя вершы, а тагачасныя літаратуразнаўцы, якія рыхтавалі гэтыя выданні, атрымалі мажлівасць хаця б на кароткі час адчуць сябе людзьмі, якія займаюцца не толькі ідэалогіяй, але яшчэ і аналізам сапраўднай літаратуры. Ранняя смерць Труса захавала яго паэтычную недатыкальнасць у сталінскую эпоху і дала хоць невялічкі глыток свабоды тагачасным аматарам беларускай літаратуры.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Вясна, зоры, каханне...

Лірыка, прадстаўленая на старонках красавіцкага «Польмя», скіроўвае да ўнутранага дыялогу з самім сабой. Яна філасофская, сузіральная і экзістэнцыяльная, навеяная светлым сумам, усведамленнем характа гэтага свету і сваёй часоваці ў ім.

Мікола Гіль (падборка «Крылаты сімвал Беларусі... Мінорныя думкі-згукі падчас летавання ў родным куце») дзеліцца

скрушнымі развагамі аб малой радзіме, прызначэнні чалавека і яго ролі для таго месца, дзе ён прыйшоў у свет. Адметнасць твораў — у іх лакалізме: формай яны нагадваюць трыялеты, але аўтар не надта яе прытрымліваецца: апошнія радкі другой страфы, што мусяць паўтараць пачатак першай, крыху змененыя з захаваннем патрэбнай рыфмы. У выніку адыходу ад строгага канона атрымалася нешта больш цікавае і арыгінальнае.

Паэзія Ігара Клепікава (падборка «Ліст у неба») уяўляе сабой спалучэнне традыцыйнасці і спробы выйсці за яе межы, прагу свабоды ў адчуваннях і інтэрпрэтацыі таго, што акаляе лірычнага героя ў звычайным штодзённым жыцці. Гэтым вершы і цікавыя, а таксама нечаканымі сэнсамі, якія яны адкрываюць чытачу: «...надзвычайнае становішча да святання / аблога / але абсалют цішыні / недасягалыня іх зоры / чуеш шлоях / гэта павук / выйшаў на паляванне»...

Падборкі Анатоля Зэкава «Як бывае толькі па вясне» і Дзмітрыя Пятровіча «Табой натхніцца...» навеяныя надыходам вясны: іх лірычныя героі аддаюцца насалодзе сузірання прыгажосці прыроды і жанчыны (асабліва што тычыцца апошняга твора). Хаця, варта заўважыць, лірычны герой Дзмітрыя Пятровіча і ў любую іншую пару года захапляецца жанчынай).

Празаічныя творы нумара вызначаюцца глыбокім пранікненнем у псіхалогію чалавека, яго ўзаемаадносінаў з іншымі, са сваім «я» і светам. Святлана Магілеўчык даследуе характар у экстрэмальных умовах. Герой апавядання «Вецер чужыны заўсёды халодны» — вясковы хлопец, які трапляе з цёплай хаты і ўтульнай сямейнай атмасферы на не зразумелую яму афганскую вайну. Лакалічныя творы Васіля Ткачова аб'яднаны агульнай назвай «Святла вам, людзі...». Письменнік назірае за тым, з чым сутыкаецца штодзённа, скануючы людзей, з'явы і рэчы прафесійным позіркам псіхолога, а рабіць высновы пакідае чытачу.

Асабліва прываблівае назвай твор Яўгена Шышкіна «Мужчынская жыццё» (раздзелы з рамана ў перакладзе з рускай мовы Уладзіміра Саламахі). На прыкладзе героя аўтар дае псіхалагічны партрэт сучаснага прадстаўніка моцнай паловы чалавецтва. Ён не прыхарошвае яго, не «рэдагуе» помыслы, думкі і ўчынкі. Вельмі карысна было б азнаёміцца з раманам дзяўчатам, схільным да рамантыкі. Валянцін — той, пра каго зазвычайна кажуць «сапраўдны мужык», «мужык сказаў — мужык зрабіў». І пры гэтым ён схільны да філасофскага асэнсавання жыцця, час ад часу рэфлексуе, аналізуе ўнутраны стан, спрабуе дакапацца да самых глыбокіх прычын учынкаў. Па жыцці актыўна прымае рашэнні, прычым не толькі за сябе і далёка не заўсёды правільныя (але, маючы цвёрды перакананні, не саступіць ад іх у бок, ніяк не падкараэтуе). Адносна жанчын яго паводзіны добра ілюструе выснова аб тым, што па сваёй сутнасці мужчына — істота палігамная: будучы ў адносінах з адной, не пакідае марыць аб іншай — першым каханні, дый не супраць пры выпадку сарвацца на баку «кветку асалоды»... Падбаецца гэта альбо не — справа другасная. Нельга ж казаць, што восень кепская таму, што ідзе дождж... І ўсё ж на старонках рамана хацелася б пабачыць, як эвалюцыянуе раз і назаўсёды створаная мужчынская мадэль сусвету (у нечым спрошчаная і прымітыўная) пры сутыкненні з сапраўднай рэальнасцю — больш складанай і непракказальнай. Зрэшты, можа, гэта і адбудзецца ў завяршэнні рамана — на тых старонках, якія не ўвайшлі ў сціплы аб'ём выдання. У канцы часопіснай часткі Валянцін выпраўляецца ў госці да юнацкага, дзесяцігоддзім выпеставанага, а таму і самага чыстага і светлага каханнага, — а нішто так не ламае старыя і закарэзаныя ўстаноўкі, як менавіта яно, сапраўднае каханне...

Яна БУДОВІЧ

Карані свайго «я»

Тэма вялікай і малой радзімы невычарпальная, а ў творчасці некаторых пісьменнікаў увагу бясконная. Іншы раз узнікаюць думкі: навошта трансляваць падобныя матывы і ідэі, калі так многа ўжо сказана? Але ўсё ж у кожным асобным выпадку гэта пошукі свайго пачатку і самапазнання, якія не могуць быць марныя.

Міхась Пазнякоў, адкрываючы паэзію «Нёмана», запрашае ў «Непаўторны, мілы сэрцу край» (пераклад на рускую мову Іны Фраловай). Гэта край, які хоць і існуе фактычна, застаўся ў сэрцы паэта як напамін пра маці, дзяцінства — карані свайго «я». Вядома, у кожнага ёсць такі куток, не ва ўсіх ён выглядае як старая хата і падворак, што зарос палыном, ды і амаль усе астатнія хаты стаяць адзінока... Але ўсё роўна для паэта гэта рай, які ён раскрывае перад чытачом:

*Трав молодых
И соцветий бальзамный настой.
Вечер на луг опустился дремотный.
Горло полощет
Дергач сон-росой.
Тихий туман расстилает у речки полотно.*

Аўтар марыць вярнуцца ў гэты цудоўны сон, калі жыццё здавалася бясконцым. Ці знойдуцца тыя, хто не раздзеліць яго жаданне?

Анжэла Бяцко, наадварот, крыху недагаворвае, нібыта падкідаючы чытачу тэму для роздуму і адыходзячы на задні план. Яе думкі выглядаюць смела і крыху прэтэнцыёзна, ды і ўвасоблены адмыслова. Для разумення падаецца патрэбным вылучыць верш «Да Афеліі», які пачынаецца з наступных радкоў:

*Ах, Офелия, не слушай: все мужчины лгут.
На замок — и слух, и душу: Гамлет — суицид плут,
Маска, выскочка, мальчишка, карнавальный смех.
О таких напишут в книжках: на страницах —
всех!*

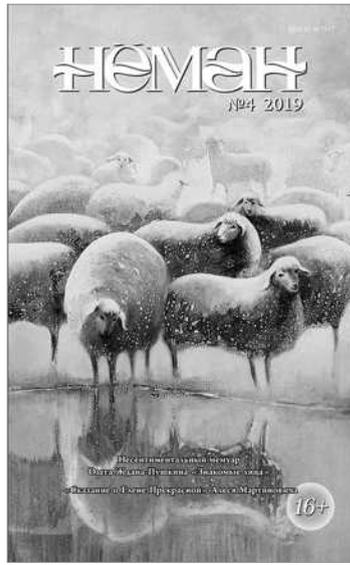
Тайговымі матывамі напоўнены вершы Валерыя Калінічэнка «Востраў Аграфены» і «Чучуна». Міфалагічны складнік — аснова твораў, што быццам пераносяць чытача ў свет паданняў, падзеі якіх адбываюцца на вачах чытача. Рэчаіснасць перамяжоўваецца з ірэальным, тым самым ствараючы асаблівы настрой.

У свет рэальнасці (хоць у большай ступені пачуццёвай) вяртае Валянцін Семяняка. Асноўная думка яго твораў — непатрэбнасць слоў, калі адным поглядам можна сказаць усё. Перад чытачом — рамантык, які прапаноўвае каханай паехаць туды, дзе ніхто не чакае...

Амаль казачныя гісторыі «Гаспадыня лесу» і «Лясун» Сяргея Кавалеўскага маюць даволі выразныя дыдактычныя пасыл. Не вельмі сумленныя паліўнічыя — рухавік сюжэта абодвух апавяданняў, праз які аўтар нібы падказвае, што добра, а што дрэнна. Але дабро перамагае зло не толькі ў рэалістычным рэчышчы. Усё ж такі асноўная дзеючая сіла містычная. А дакладней, у творы гэта вызначаецца як наданне прыродзе станоўчых чалавечых якасцей. Паўстае пытанне: ці можа чалавек перамагчы зло без дапамогі звышнатуральных сіл?

Алег Ждан-Пушкін у творы «Знаёмыя твары» (несентыментальны мемуар) як апавядальнік гарманічна спалучае ў сабе нейтралітэт і разуменне тых, пра каго быццам вядзе гутарку з чытачом (гэтаму бясспрэчна дапамагаюць абраныя стыль і жанр). Увесь апавед будзеца вакол радзімы аўтара — Мсціслава, толькі не таго, якім можа пабачыць яго жыхар горада ці вандроўнік, а пасляваеннага, сведкам жыцця якога стаў аўтар. Кожная падзея, кожны герой, кожная думка тут да месца, што дазваляе скласці не толькі цэласную карціну жыцця таго часу, але і яго дэталёвыя адзнакі, хоць, безумоўна, твор не пра канкрэтны горад і час. Таму і няварта раскрываць усе карты, хоць некаторыя прыўзняць варту — каб ведаць, з кім можна сустрэцца на працягу тэксту. Напрыклад, з настаўнікам матэматыкі, які скептычна ставіўся да любога кіраўніцтва. З аднакласнікам аўтара, які імкнуўся зразумець, чаму яму не падрадкоўвалася граматыка, і вінаваціў маці і настаўніцу... На што Алег Ждан-Пушкін дае ўніверсальны адказ: «...нашы вартасці мы атрымалі ад людзей, але недахопы набылі самі».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Неабходнасць расстання

Вясна — час маладых разважанняў, якія не абцяжарвае ні асенні лістапад, ні зімовая завіруха, а толькі — свежая навальніца. Менавіта ў гэты час ёсць надзея на з'яўленне мару іншага кшталту, на нараджэнне новых ідэй. Але ў той самы час гэта і непазбежнае развітанне з нечым... Такага ж меркавання прытрымліваюцца і аўтары «Малодосці».

У творы «Нёмкасць» Кацярына Захарэвіч разважае пра апошні этап стасункаў паміж мужчынам і жанчынай. Раскрываецца ён тады, калі людзі, якія ўжо разышліся, не могуць успомніць, чаму так сталася. Мінулы абранец выглядае як самы правільны выбар у жыцці, нават нязначныя хібы ўспрымаюцца як самыя бясспрэчныя вартасці, раптоўна сустрача бачыцца як самае лепшае спатканне: працягваць усё «самае» можна бясконца. Але расчараванне не прымусяць чакаць, і ў зусім бяскрыўдны рэпліцы выкрываюцца сапраўдныя адносіны. Ды нават расстанне бывае справай неабходнай, ці не так?

Апавяданні «#metro» і «Трэні» Вольгі Ліхадзіеўскай — прыклад гарадской прозы, маладой і ў нечым бунтарскай. У першым апавяданні аўтарка паспрабавала паэксперыментаваць з тэмамі і напрамкамі, у выніку чаго атрымаўся не зусім аднародны, але ўсё ж стройны твор, які прадставіць жыхарам Мінска і не толькі станцыі метро сіній веткі, ды яшчэ Першамайскую пад іншым ракурсам. Чаму ж сярод сярод іншых для апаведу абрана і адна станцыя чырвонай веткі, наведвальнікам метро здагадацца няцяжка. Увасоблена гэта з такой іроніяй і гумарам, што спроба выглядае найбольш удалай з усіх. Апавяданне «Трэні» — асаблівы погляд калі не на сапраўднае становішча, то хаця б на значныя тэндэнцыі ў грамадстве, сярод якіх — мода на здаровы лад жыцця. Магчыма, крыху скепсіс ў гэтым рэчышчы сапраўды не зашкодзіць.

Апавяданне «Дыван пад плоскасцямі» ад аматаркі ўсяго, што звязана з авіяцыяй, — Дар'і Значонак. 1943 год, галоўны герой Слаўка — лёгчык. Яго акаляе шмат дзяўчат-калец, і адносіны з такім неаднародным і ўпартым калектывам не складаюцца: ва ўсялякіх звычайных і надзвычайных умовах ён не ўмее ім прычыць. Але ў творы ўсе ўласцівыя маладосці атрыбуты, у прыватнасці дзіцячыя надзеі, невынішчальны давер і ўдачлівая свавольнасць, спалучаюцца такім чынам, што могуць змяніць лёс не аднаго героя. Побач з паветранымі баямі, раненнямі, спрэчкамі і недагаворкамі, якія граюць хутчэй як дэкарацыі, суседнічаюць вера, натхненне, дзіцячыя ўспаміны і перакананні, а таксама адданасць і каханне. Па-юнацку лёгка ўвасоблены і ненагружаны сюжэт мае такую ж празрыстую ідэю: можа, яно і не трэба — прырэчыць?

«Мае вершы — гэта частка маёй душы, маіх адносін з Богам і людзьмі. Гэта мая песня Любові», — прамаўляе Марыя Чарняўская. Сапраўды, гэта пацвярджае нізка вершаў «3 табою падзяліцца вясною». Вобразы крыжа, агменю, сэрца, малітвы праходзяць праз асабістае ўспрымання аўтара, утвараючы сімвалы-звароты да вышэйшых сіл. У вершах увасоблены нязломны і непаўторны сінтэз адчування прыроды і эмоцый, якія зліваюцца дзеля аднаго — спазнаць сутнасць Любові.

Характар вершаў Кацярыны Стрылавай «3 Вялікага Тыдня радкі» дастаткова прытчавы. Тут і прыдадзены Тайнай вачеры, і Хрыстос на крыжы... Дакладна: аб'яднаўшы два вершы паміж сабой ці развіўшы нейкія сюжэтныя лініі твораў, маглі б атрымацца адмысловыя алегарычныя паэмы.

Вылучаецца сярод узвышанай і натхнёнай паэзіі нумара лёгкай і па-вясноваму свежай нізка вершаў «Хутка зацвітуць сакуры» Андрэя Дубровы. Як і ў мінулай паэтычнай маладосцеўскай падборцы, аўтар зноў апявае Вільню. Немудрагелістыя радкі пра сыход зімы і, натуральна, вясну, якая здольная выклікаць штогод розныя пачуцці і думкі, працягваюць маляваць перад намі пейзажы, сярод якіх, напрыклад, «кублаватыя аблогі, бэз, чаромха і язмін»...

Калектыў «Малодосці» — адзін з арганізатараў мінскага фестывалю «Горад і кнігі» — распачаў новы конкурс вершаў, прысвечаных кнігам, кніжнасці, літаратуры. Лепшыя творы, дарчы, будуць задзейнічаны ў камплекце сувенірных паштовак. Лаўрэаты конкурсу — Марыя Шэбанец, Дар'я Значонак, Людміла Рахматуліна, Кацярына Дабкенэ і Наталія Цвірко — дапаўняюць паэзію красавіцкай «Малодосці». Творцы натхніліся мастацкім словам Гюго, Мандэльштама, Эка, Коласа...

Яўгенія ШЫЦЬКА

Не ў цяжар і груз нябесны

Добрае знаёмства заўсёды прыемнае. Дый у памяці застаецца надоўга, а часам і назаўсёды. Асабліва калі гэта датычыцца творчасці пісьменніка, якая адразу прывабіла. Так адбылося ў мяне і з напісаным Сяргеем Трахімёнкам. Не магу сказаць, што з усімі ягонымі трыццацю кнігамі пазнаёміўся (а выходзілі яны і ў Мінску, і ў Маскве, і ў Санкт-Пецярбургу...) Аднак шмат якія з іх прачытаў. Пачынаючы з рамана-трылогіі «Ігры капризной дамы», якія колішнія выдавецтва «Юнацтва» ў 1995 годзе выпусціла ў папулярнай серыі «Бібліятэка прыгод і фантастыкі». Вострасюжэтная проза Сяргея Аляксандравіча ўразіла.

Свайму прызыванню С. Трахімёнка не здраджвае сёння. Па-ранейшаму з'яўляючыся прыхільнікам вострай праблематыкі, ён не забывае і пра тое, без чаго не можа быць сапраўднай літаратуры: пра глыбокі псіхалагізм, дзякуючы якому прачытаецца сама душа чалавека, не зважаючы на тое, як жыве, якія ягоныя ідэалы ці ўвогуле іх у яго няма, а то і зусім становіцца на слізкі шлях злачыства. Як сцвярджае Сяргей Аляксандравіч, гэта якраз тое, што ў сукупнасці «дазваляе спадзявацца, што чытач пры любым стаўленні да кнігі дачытае яе да канца». Несумненна, так будзе і з раманамі С. Трахімёнка «Груз небесный» (вядомае маскоўскае выдавецтва «Веча» выпусціла яго ў серыі «Офицерский роман. Честь имею») і «Нобелиат», или Опасные игры» (ён пачаў свет у трэцім нумары «Роман-газеты» за бягучы год).

Несумненна, асабліва прыязнае стаўленне будзе да рамана «Груз небесный». Найперш з радасцю пачнуць

Раман «Груз небесный» — аповед не столькі аб тых далёка няпростых сітуацыях, у якія трапляе прызваны на два гады з запасу ў армію лейтэнант, колькі аб няпростых сітуацыях, якія трэба пераадолець яму як літаратару-пачаткоўцу.

чытаць яго тая, хто ўжо крыху знаёмы з гэтым творам. Згаданы раман яшчэ ў 1988 годзе выходзіў у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў часопісным варыянце. Пазней скароцаны варыянт яго з'явіўся ў адным з выдавецтваў Санкт-Пецярбурга. Узнікае заканамернае пытанне: чаму не ў поўным варыянце? Тады рэдактаруў рукапісу спалохала сюжэтная лінія, звязаная з распадам

СССР і савецкіх Узброеных Сіл. Тое, пра што расказвалася, было ўспрынята праяўленнем празмернай фантазіі аўтара. Маўляў, ён асмеліўся дадумваць тое, чаго ў сапраўднасці не было, дый быць не магло.

Застаецца толькі парадавацца, што гэты твор нарэшце выйшаў у поўным аб'ёме. У тым выглядзе, у якім аўтарам задумваўся і быў напісаны. Хоць не трэба забываць, што, калі б гэта адбылося раней, сацыяльнае гучанне яго было б куды большае, чым цяпер. Аднак відавочна і іншае: гэта магчымасць, што прымушае задумацца, нава асэнсаваць тая складаныя працэсы, якія адбываліся ў тагачасным савецкім грамадстве. Істотна і тое, што пры пэўнай аўтабіяграфічнасці сюжэтной лініі ў творы ўгадваецца і бачыцца шмат таго, што, на жаль, у многім з'яўлялася тыповым для савецкага войска, сведчыла пра тое, што ў краіне не ўсё так добра, як гэта падавала афіцыйная ідэалогія.

Але раман «Груз небесный» — аповед не столькі аб тых далёка няпростых сітуацыях, у якія трапляе прызваны на два гады з запасу ў армію лейтэнант, колькі аб няпростых сітуацыях, якія трэба пераадолець яму як літаратару-пачаткоўцу. Рэдактары і выдаўцы сустракаюць ягоны апазданні ў штыкі, абвінавачваюць яго ачарненні рэчаіснасці — у дадзеным выпадку армейскай.

Адзін з герояў рамана «Нобелиат», или Опасные игры» — таксама пісьменнік. Прозвішча ў яго незвычайнае — Крамар. З-за гэтага ён і трапіў у поле зроку нейкага выдаўца, якому хочацца праз яго зрабіць сабе імя і зарабіць грошы на рэалізацыю праекта «Нобелиат». Між іншым, у аўтарскай рэдакцыі гэты твор С. Трахімёнка называўся «Нобелиат, или Троглы в современном мире».

Чаму набелят — здагадацца няцяжка. У адной з сюжэтных ліній рамана да Крамара звяртаецца нейкая арганізацыя з прапановай зрабіць яго лаўрэатам Нобелеўскай прэміі па літаратуры. Крамар, хоць і сумняваецца ў магчымасці гэтага, тым не менш, згаджаецца, будучы ўпэўнены, што пры жаданні ў любы момант выйдзе з такога праекта. Толькі аказваецца, што ўсё не так проста, як падаецца на першы погляд. Ад Крамара ўжо мала што залежыць. Выдавец таксама становіцца вярзнем абставін.

Ёсць у рамане і яшчэ адна сюжэтная лінія. Сябра Крамара следчы Юнакаў разблытвае справу нейкай маладзёжнай арганізацыі троглаў, якая тэрарызуе жыхароў мікрараёна. У той жа час яны імкнуцца адасобіцца ад

сучаснага жыцця, вярнуцца да звычайна першабытных людзей. Паступова гэтыя дзве сюжэты лініі пачынаюць перакрывацца.

У сюжэтах і першага, і другога раманаў — моцны дэтэктыўны пачатак. Але, перафразуючы вядомае выказванне, можна сказаць: дэтэктыў мне сябра, а сутнасць — у іншым. Прытым у вельмі істотным. Творы гэтыя не толькі пра жыццё ўвогуле (нават не столькі), колькі пра складанасці ў працы пісьменніка. Больш за тое — пра ўздзеянне яе на жыццё грамадства. Ужо гэта сведчыць на карысць і таго, што С. Трахімёнка умела і паспяхова пашырае сюжэты магчымасці прозы, няўменным застаючыся ў адным: у аднолькавай ступені ён прыхільнік вострасюжэтной, дэтэктыўнай літаратуры і адначасова псіхалагічна глыбокай. Таму чалавеказнаўчыя элементы ў яго творах заўсёды не на апошнім месцы.

Знаёмства з раманам «Нобелиат», или Опасные игры» падрыгвае прыхільнікам таленту С. Трахімёнка і прыемны сюрпрыз. Дакладней, тым, хто захапляецца творчасцю пісьменніка Мікалая Шыпілава, з якім Сяргей Аляксандравіч сябраваў. Сутнасць у тым, што ў Маскве выходзіць літаратурна-мастацкі альманах «Человек на Земле», які карыстаецца ў чытачоў вялікай папулярнасцю. Дарэчы, цяпер рыхтуецца да выпуску яго адзінаццаты нумар. Рэдакцыя задумала і серыю «Библиотека журнала "Человек на Земле"».

Прэзентацыя першага выпуску адбылася ў канцы мінулага года ў Цэнтральным Доме літаратараў у Маскве. Называецца гэты выпуск «Шипиловский тракт. Портрет художника на фоне комендантского века». У яго ўвайшлі ўспаміны сяброў і калег цудоўнага майстра не толькі прозы, але і паэзіі, аўтарскай песні, якім і з'яўляўся Мікалай Аляксандравіч. Прадстаўляла выпуск галоўны рэдактар альманаха «Человек на Земле» Таццяна Сурганава. Сярод тых, хто сказаў пра М. Шыпілава, быў і С. Трахімёнка. Зразумела, трапіць у ЦДЛ змаглі нямногія. Затое цяпер з успамінамі Сяргея Аляксандравіча «Друг мой... Коля Шипилов» пазнаёмяцца ўсе, хто прачытае трэці нумар «Роман-газеты» за сёлёны год.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Даць ацэнку часу

Без сумневу, за пытанне, што даўно лічыцца непрыстойным сярод асоб інтэлігентных, у чалавека могуць паляцець камяні. Але ў незразумелай сітуацыі пасля прачытання твора карціць запытацца, хаця б у самога сябе: а што аўтар хацеў гэтым сказаць? Такая сітуацыя, на радасць ці на жаль, узнікла пасля прачытання рамана пісьменніка беларускага паходжання, які даўно жыве ў Расіі, Алесь Кажадуба «Мігценне золата» («Мерцание золота»), што друкаваўся ў трох апошніх нумарах «Нёмана».

Вельмі часта пры аповедзе ад першай асобы ў чытача некалькі варыянтаў: два асноўныя і палярныя — прасякнутца кожнай думкай і кожным дзеяннем галоўнага героя (не мае значэння, станючы ён ці адмоўны, бо разумець і спачуваць можна, натуральна, і апошняму) ці поўнаасцю адасобіцца ад яго ўчынкаў і разваг, не знаходзячы ніякіх кропак судакранання. Прычына хаваецца ў тым, што чытач не змог знайсці матывацыі яго ўчынкаў ці не захацеў растлумачыць іх сабе. Выйсце ў тым, каб абстрагавацца ад героя, звярнуўшыся ў большай ступені да сюжэтных перыпетый, якія іграюць асноўную ролю ў рамане.

Аўтар стварыў персанажа падкрэслена адмоўнага, да якога складана ставіцца

неяк адназначна, бо відавочна: быў прататып. Між тым А. Кажадуб імкнуўся стварыць героя, вартага свайго часу, які жыў напярэдадні развалу Савецкага Саюза і пасля ўтварэння незалежных рэспублік. Чаго каштуе толькі адно жаданне персанажа дэталёва апісаць кожную страву і выпіўку таго ці іншага святкавання ці сустрэчы. У нейкім сэнсе гэта таксама важная якасць, якая дапамагае зразумець, што сабой уяўляў тагачасны пісьменнік. Аўтарскі Алесь — чалавек крыху абмежаваны, хоць у многім дасведчаны, яго нельга назваць вынаходлівым, асабліва што датычыцца камерцыйнай сферы, але ён ведае сабе цану, таму і крочыць па жыцці лёгка, сыплючы жартамі, дасціпнымі ці прадказальнымі гумарэскамі, не ставіцца да атчэння з асаблівай сур'ёзнасцю, хоць і з вялікай увагай. У нейкім сэнсе гэта правакатар, які не ўчынкамі, а хутчэй размовамі раскрывае сутнасць той ці іншай асобы ці з'явы, даючы гэтаму сваю ацэнку. Ён плыве па жыцці, і ўсё, што яму дастаецца, дастаецца лёгка — не за талент ці старанную працу, а таму, што дурням шчасціць.

Вартаць твора — у вобразах людзей, у характарыстыцы жыцця на злеме эпох. Вельмі цяжка сказаць, як судносяцца

ў тэксце паміж сабой мастацкая выдумка і аб'ектыўная рэальнасць. Нават у свеце персанажаў побач з рэальнымі з'яўляюцца героі быццам выдуманых, але імёны і прозвішчы якіх поўнаасцю сугучныя імёнам рэальных асоб. Напрыклад, А. Кажадуб стварыў Ніну Ператокіну з аўтара рамана пра гардэмарынаў Ніны Саратокінай, якая нядаўна пайшла з жыцця. Дарэчы, падрабязна апісаны дачныя даселькі Унукава і Перадзелкіна, якія, дзякуючы мемуарам насельнікаў, становяцца ўсё больш цікавымі для вывучэння. Дасціпна аўтар характарызуе і савецкага чалавека сярэдзіны васьмідзясятых, у галаве якога, як вынікае з твора, варылася каша з бязвер'я і праваслаўя. Займальна падаецца апісанне пісьменніцкіх суполак розных краін увогуле.

Шкада, што амаль няма абзацаў-думак, разваг галоўнага героя, рознабаковых апісанняў і гістарычных рэалій, каб чытач, які знаёміцца з раманам, меў дакладнае ўяўленне пра той перыяд з пункту гледжання палітыкі і эканомікі, — бо жанр рамана якраз і патрабуе такой глыбіні. Можа, варта было стварыць аповед, п'есу ці мемуары, бо твор перапоўнены дыялогамі і героямі, некаторыя з якіх распрацаваны з дакладнасцю,

а некаторыя існуюць толькі намінальна, дзеля характарыстыкі часу. Хацелася б пабачыць завершанасць некаторых сюжэтных ліній, якія злёгка акрэслівае аўтар. Гэта датычыцца ў тым ліку сямейнага жыцця галоўнага героя, таму што некаторыя негатыўныя з'явы, звязаныя з жонкай і сынам, герой называе ці прадказвае. Аўтарскага імкнення да асаблівага стылю, якому ўласцівыя дыялогі і другараднасць апісанняў і разваг, не схаваць (апошнія кідаецца ў вочы, нават падчас агляду ўсіх трох часопісных частак). Але як варыянт гэты дыялагічны эпос мае права на існаванне.

Урыўкавацца — асноўная характарыстыка рамана. Успаміны пра Васіля Быкава, Сяргея Міхалкова, Пятра Паламарчука, Уладзіміра Салавухіна, Эрнста Сафонава, уключаныя ў твор, не выліваюцца ў грунтоўныя апісанні. Верагодна, у такой урыўкавацы і напластаванні шматлікіх персанажаў і была мэта аўтара — стварыць падрабязную карціну пісьменніцкага асяродка таго часу, становішча і змены, калі за грошы ўсё стала магчымым. Таму і зіхаценне золата было важна падкрэсліць нават на вокладцы кнігі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Марыя ШАЎЧОНАК

Вечарэе

Вечарэе... І за вокнамі снежань,
Сінім ценем на снезе сляды...
Мне адзінае толькі належыць —
Мной пражытыя дні і гады.

Яны ўсе — мой і скарб, і набытак,
Але ёсць і хвіліны, калі
Мне здаецца, аднак, што нібыта
Не жыла яшчэ я на зямлі.

Што жыццё толькі-толькі пачнецца,
Расквітнее, каб ічасцем здзівіць,
Але стомлена сціснецца сэрца
І аб тым, што прайшло, зашчыміць.

Анічога вярнуць немагчыма,
І нічога не трэба вяртаць.
...Вечарэе...
І перад вачыма
Белы снег, а далей не відаць...

Вечарэе... За вокнамі снежань,
Сінім ценем на снезе сляды...
Мне адзінае толькі належыць —
Мной пражытыя дні і гады.

Сто тысяч гнёзд

Вясна звіла сто тысяч гнёзд
І ўсе іх сонцам атуліла,
Якая радасная сіла
У юнай вабнасці бяроз!

Вясны нястомнае святло
Ва ўсё ўліваецца імкліва,
Яно на ічасце і на дзіва
У кожным сэрцы расцвіло.

Сто тысяч гнёзд і галасоў,
На ўсе лады і спеў паўсюды,
Каб пра вясну і зноў, і зноў
Спявалі дрэвы, птушкі, людзі.

Мой востраў

Мой Новы Востраў, мілы астравок,
Майго дзяцінства ранняга калыска!
У сэрцы твой нязгасны вугалёк,
І ты на ўсёй зямлі мне самы блізкі.

Я не магу і ўспомніць без слязы
Тры нашы ліпы, нашу грушу-дзічку.
Пад імі мае першыя сляды,
І ў снах яны мяне заўсёды клічуць.

А я не еду, я чакаю ўсё,
Што дзень сустрэчы некалі настане.
Мінаюць дні, амаль прайшло жыццё —
Яно, як фільм, мільгнула на экране.

Адкладваць нельга, трэба паспяшыць,
Сабрацца і дабрацца ў той куточак,
Якому вечна ў сэрцы маім жыць!
Ён адпусціць ніколі не захоча.

Ласка

Ласка наветра, ласка вады
Ад нараджэння даецца.
Ад нараджэння і назаўжды,
Як мацярынскае сэрца.

А мацярынскае сэрца ў грудзях —
Вечнае сонца жывое,
Што праз гады асвятляе ўвесь шлях
І не шукае спакою.

Цэлы сусвет яно для немаўля
І для дарослых таксама —
Як найсвяцейшая тая зямля,
Дзе гадала нас мама.

Дзе нас лагодзіла ласка вады,
Калі маленькіх купала,
Дзе нас ад першай дзіцячай бяды
Сэрцам сваім ратавала.

Едуць да маці, ляцяць і плывуць,
Каб да яе прытуліцца,
Родным наветрам ішчасліва дыхнуць,
Роднай вадзіцы напіцца.

Настройся на сэрца

Настройся на сэрца, пачуй яго голас,
Табе тваё сэрца не можа зманіць.
Імкнецца яно толькі ўвесь, толькі ўгору
І за памылкі твае ўсе баліць.

Балюча, балюча ў грудзях яно б'ецца,
Калі ты ў зерызоце, калі ты ў мане,
Дарма наракаеш на беднае сэрца
І думаеш: будзе ўсё так, як раней.
Але паўтарыцца такое не можа,
У сэрцы таксама ліміт ад нябёс,
І сэрца любіць трэба, а не трывожыць
І не наракаць на людзей і на лёс.
Каб сэрца магло залячыць свае раны,

Не толькі сябе, а ўвесь свет палюбі,
Бо сэрцы такія ж і ў іншых таксама:
Не могуць пражыць без святла і любві.
Настройся на сэрца

і зможаш сагрэцца
І ічасцем зямным, і зямной дабрывай,
Любі і шануй сваё ўласнае сэрца,
А іншыя будуць заўсёды з табой.

Кропелькі святла

Нада мной — лістота бяроз,
Нада мной — вышыня нябёс,
Я схавалася ў іх цішыні,
Я згубілася ў гэтым дні.

Мне здаецца, мяне няма,
Толькі музыкай — цішыня.
Дзе і што я цяпер такое?
Я сама стала гэтым спакоем.

Ён ідзе ад зямлі і неба,
І нічога мне больш не трэба,
Ані думак, ані намераў.
Я адной цішыні толькі веру.

Я вазьму гэта ўсё ў сваё сэрца
І ўтрымаю да самай смерці,
Буду помніць: я тут была
Ціхай кропелькаю святла.

Бацькаўшчына

Святлом душы, святлом бяроз
Навечна край мой азароны,
Мне бацька гэта ўсё збяроз
І наказаў тут жыць да скону.

У кожным дрэве і траве
Ёсць памяць продкаў векавая,
Тут слова роднае жыве
І нас усіх сабой яднае.

Радзіма! — горда прагучыць,
Радзіма ціха адзавецца,
У залатым яе ключы
Багаце нашых душ і сэрцаў.

Са мной — прырода

Пишу пра лета і зіму,
Пишу пра вечар і пра ранне.
Пишу пра тое, што люблю,
На што гляджу з замілаваннем.

Дзень цэлы сёння без людзей,
Замест людзей са мной прырода,
Мне напоўніў гэты дзень
Сваёй суцішанай лагодай.

Засвеціцца зялёны ліст
На яркім сонечным рэнтгене,
А сэрца зноў рванецца ўвесь,
Нібы падымецца з каленяў.

Падары яшчэ момант!
Узяла над хатай галіны,
Стомлена наклала ў траву.
Апусцелая хата. Уначы
Каціліся па страсе плады,
Падалі ў траву...
А ты ўздыхала,
Ты стукала ў шыбу.
Сонца фарбуе
Голья галоўкі
Тваіх позніх дзяцей.
Вечаровае сонца,
Падары яшчэ момант!
Я вярнуся сюды праз зіму,
Ты не вернешся сюды ніколі...

***

Калі дрэвы
Выпроставаюць заломленыя рукі
І прапускаюць у нетры парку,
Калі ўзыходзяць
Глыбокія вочы Цяпер,
Я гляджуся ў іх столькі,
Колькі можна глядзець
І не нырнуць празрыстай ільдзінкай
У іх глыбіню.
Тады я ўспамінаю,
Што гэта красавік
І вышчарблены прыступкі
Набарэжнай пад нагамі,
Што гэта не я, а нехта
Нырнуў празрыстай ільдзінкай
У іх глыбіню,
Што не я, а нехта
Папоўніў сабой чысты
І глыбокі акіян,
І кідаю жменю слоў
На адталую раллю.

***

Тужлівая песня травы
Запоўніла гарызонты.

Ах, як лапатала
Таполя ля хаты!
А дзе тая хата?

Часам праступаюць абрысы
Белага старца.
Доўгія пальцы
Перабіраюць траву...
Знікае відма...

Ах, як лапатала
Таполя ля хаты...
Няма тае хаты...

Тужлівая песня травы
Запоўніла гарызонты.

***

Схаваць твар
У сівья космы
Дажджу дзяцінства.
Вярнуцца на зямлю,
Што памятае сляды
Тваіх ног.
Прасіць даравання
За хлусню і здраду.
Няхай зноў
Нада мной заплачуць
Сівья космы
Дажджу дзяцінства.

***

А беляя кветкі
Не просяць сагрэцца.

Поўдзень

Музыка летняга дня:
Фонам найперш — цішыня.
Сола птушынай сям'і,
Нот у ім больш ад сямі.

Басам з падстрэшыша чмялі
Голасна ўлад загулі.
Недзе далёка з-за хмарак
Тоненька цягне камарык.

Пчолкі спяваюць: «Дзінь, дзінь,
Ты тут, камар, не адзін».
Мушкі вядуць сваё «ля».
Поўдзень, спявае зямля.
Голасам птушак, чмяляў
Дзякую ўсім за любоў.

Мелодыяй і словам

Навальніца адсекла свае карані
І за хмарай панёс яе вецер.
Лёгка подых спалоханых ніў
Падхапіла прамоклае вецце.
Цішыня...

толькі музыка кропляў з галін,
Толькі сполахі дальняй вясёлкі...
Гэта час нараджэння паданняў-былін,
Гэта час, калі толькі ўсё, толькі
Пачынае і дыхаць, і жыць...

У абліччы цяпер ужо новым
Удыхнуць бы ўсё гэта
і так палюбіць,
Каб мелодыяй стала і словам.

Яшчэ раз пра зямлю

Колькі б ні пісалі пра зямлю,
Але гэта для яе замала,
Не таму, што так яе люблю,
Што мяне, як маці, гадала.

Ведаю: яна сярод планет
Райскай кветкаю ва ўсёй прасторы,
Што яна, як і мы ўсе, жыве,
Адчувае нашы боль і гора.

Што яна ў пакутах ад людзей,
Тых, хто шанавыць яе не ўмее,
Тых, хто кожны новы дзень
Ад бясконцых войнаў вар'яеце.

Інаш такой Бог не сатварыў,
Дараваў яе ўсяму жывому,
Каб жылі ўсе мірна на зямлі
Па закону прастаму — зямному.

Можа, скінеш ты, зямля, навек
Тых, хто шанавыць цябе не можа?
І для тых, хто просты чалавек,
Застанешся кветкаю прыгожай.

Наталля БУРДЗЕЙКА

***

Прамень захаду крануў патаемныя
камяні рэчкі-сцюдзёнкі. Як успыхнула,
зачырванелася яе імклівая плынь.

***

Адагрэлі застылыя грудзі пакінутага
дома, што наглытаўся скразнякоў і
пацямянеў ад надрыўнай жальбы вятроў.
Запалілі святло, напоўнілі галасамі — і
ён шырока расчыніў поўныя слёз вокны і
баіцца ўздыхнуць, і не можа паверыць у
нечаканае ічасце.

***

Да сустрэчы, старая груша-дзічка.
Вечаровае сонца,

Чысцюткага снегу
Чакаюць у смеціці.

***

Направа пойдзеш —
Прасторы закальшыуць.
Налева пойдзеш —
Рукі закальшыуць.
Прама пойдзеш —
Снежная завее.
Ты прыйдзі да мяне!

***

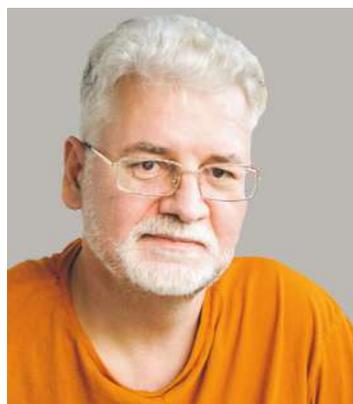
Празрыстая вада.
А што адшумела,
Што легла на дно, —
Невядома нікому!
Толькі б вада —
Чыстая.
Толькі б неба —
Яснае.

***

Між шчылінаў плоту
Акно нешалёванай хаты
Раскажа пра стоены боль
І глыбокую радасць.

***

Звонкая трава на высце:
Успыхваюць на зломе гваздзікі.

Уладзімір СІЎЧЫКАЎ

Не ў брыво, а ў вока

З нізкі «Уладзевы гісторыі»

ЗЛАДЗЕЙКІ-НАХАБЫ

Сексапільная развядзёнка, выдаўчыха Людміла Браніславаўна Дайлідка, якую не толькі на працы іменавалі за спінаю «Дай-Людка!», казалася суседцы па дачнай вуліцы Мары Валідовіч:

— А ці ведаеце, Нічыпараўна, якая я была наіўная, калі кіравалася стэрэатыпам, што злодзеі — гэта неадменна мужчына?

— Дзіва што, каб мне ды не ведаць! Летась на дадатковых сотках, што на нашым полі пры трох лысагорскіх дубах, заспела я маладзіцу з дачкою, што абіралі трускалі на маіх градах. «Што ж вы робіце? Як вам не сорамна?! Самі крадзеце ды яшчэ дзіце сваё з маленства да зладзейства прывучаеце!» — «А я думала, — адказвае, нават не пачырванеўшы, — што гэта нічыйныя, закінутыя грады!» — «Толькі сляпы не ўбачыць, што грады што я пачула ў адказ? «Не верашчы тут, цётка, а то гукну зараз свайго мужыка, дык сама і аслепнеш!»». Тады толькі выбралася і ўцякла, як набрала я нумар на мабільным ды настрашыла, гучна сказала: «Гена, давай хуценька бяжы сюды дый Джульбарса са шворкі пускаяй!».

— І не кажыце — сквапнасць з нахабствам поруч ідуць! Сябры мае, Ірына з Сяргеем, прыязджаюць аднаго дня на дачу, а ў іхніх рэмантантных малінах суседзі, не раўнуючы тыя мядзведзі, усёй сям'ёй топчуцца. «Суседзі, добры дзень! — гукаюць іх. — Мы, між іншым, таксама прыехалі!». А тыя як не чуюць, на свой участак выбірацца не спяшаюць!

— Тут адно толькі цешыць і супакойвае: часам Божанька шэльму не толькі меціць, але і карае!

— Заінтрыгавалі, Нічыпараўна, дык і раскажэце!

— Раней на нашых лецішчах платоў асабліва не ставілі — перайдзі дарогу і апынешся на суседавым участку! Дык вось, пазалетась параслі ў нашай суседкі Клаўдзіі Канстанцінаўны проста найвыдатнейшыя памідоры, хоць гаспадаркай сваёй, між намі кажучы, яна не вельмі апякуецца. Прычым параслі і выспелі не ў парніку або ў цяпліцы, а ў адкрытым, што называецца, грунце. Можна, расада была ўдала ці падкарміла іх своечасова. Стаяў на яе ўчастку блізу сажалкі і дашчаты дамок-хлевушок, дзе трымала яна сякі-такі агародна-садовы рыштунак дый няхітрую вопратку кшталту халаціка дый хустачкі, а таму і зачыняла тую лёгкую будыніну на тандэтны, як цвіком адчыніць, замок.

Прыходзіць аднаго жнівеньскага дня ад электрычкі, а памідоры ў яе ўсе да аднаго абабраныя! Пагаравала яна дый падзялілася сваёй крыўдай-бядою з суседкай Святанай Рыгораўнай. А тая і кажа: «Дык заўчора хадзіла па вашых сотках кабета ў сінім халаціку дый у хустачцы. Спакойна так хадзіла, няспешна, па-гаспадарску. Я не падыходзіла, не гукала, бо падумала, што гэта вы здымаеце свой ураджай ці хтосьці з вашых сваячак!».

Павохакала, пабедавала яшчэ Клаўдзія Канстанцінаўна, пераапрапулася дый узялася за свой садовы клопат. Апусціла руку ў кішэню халаціка і намацала там нештатка. Аказалася, што гэта... залаты пярсцёнак ды яшчэ з каштоўным каменьчыкам!

Мабыць, нахаба апасалася падрапаць яго, зняла дый так і забылася, пакінула ў халаціку аўтарцы апавядання «Хлопчык-пакідачык».

— То і праўда, нятанна дасталіся зладзейцы тыя памідоры!

— Бог не цяля, бачыць круцяля!

28 жніўня 1993 года.

«РЭЖ СВАІХ, КАБ ЧУЖЫЯ БАЯЛІСЯ!»

Адзін літаратар не раз быў дапытваўся ў старэйшага колегі-рэдактара: «Чаму гэта вы, тыя, хто панавалі па тры-чатыры таўшчэзныя раманы, якія мала хто здольны прачытаць у наш час, так прагнеце рэзаць, скарачаць чужыя тэксты?! Варта мне напісаць сем старонак апавядання або эсэ і даць табе «на зуб», як ты неадменна скарачаеш іх да пяці!»

24 верасня 1993 года.

ХРАПУН, КУРЭЦ І БУРКУН

— Блін, гэта ж проста капец нейкі! Уяўляеш, Валера, схадзіў на сняданак, дзе, не здзіўлюся, умалаціў дзве порцыі, а пасля наведаўся да агульнай лядоўні і затаптаў яшчэ кольца паўвэнджанай кілбасы з белым хлебам! Нездарма ў яго прозвішча такое — Таптовіч! Толькі тап-тун ён не ў сэнсе хады, а ў сэнсе — жарун! Я таксама не Сыннок-з-кулачок, але Шурык «сем пудоў, сама меней,

важыць!»! Яму і кардыёлаг наш і эндакрынолаг у раённай паліклініцы паўтараюць: «Скільце вагу! Гэта будзе значная палёгка і вашаму сэрцу!» А ён што?! Аплятае тры разы на дзень у сталоўцы, а тады яшчэ разы па чатыры зазірае ў лядоўню або ў сваю прыложкавую тумбачку! Дык каб пасля гэтага даваў сабе хоць нейкую фізічную нагрукку! Хаця б па калідоры пахадзіў, па міжпаверхавых лесвіцах ці выходзіў бы падыхаць у бальнічны двор! Сёння ўсю ноч хроп, ды так, што аніякія бірушы мяне не ратуюць, дый цяпер, пасля сняданка, ізноў на ложка заваліўся! Ну, разумею, бывае, што храпуць, калі на спіне ляжаць, а гэты унікум і на баку, што на левым, што на правым, такія рулады выдае, што хоць ты з палаты ўцякай! Хіба што на пузе не друшляе, бо круглае, як слупкі гарбуз! Я ў яго пытаюся: «Шура, няўжо жонка спіць з табою ў адным ложку?! Як яна трывае?!» — «Нармальна!» — кажа. «Як гэта нармальна?! Хацеў бы я на яе паглядзець! А ці ведаеш ты, што ёсць такая з'ява, як апснэ? Ад моцнага храпу сэрца тваё проста ў сне спыніцца можа!» Пыкае-мыкае ў адказ, паціскае плячыма, але што з яго хацець пры ягоным нулявым узроўні інтэлекту?! Нават чытаць у свае пяцьдзесят тры як след не навучыўся! За аўтарытэт яму жоўтая прэса нахшталь, як ён кажа, «таўштушкі». Учора заявіў, што ў вадзе калорый болей, чым у шампанскім! «Глупства, — кажу, не можа такога быць!» — «Можа, — настойвае. — Вось тут у газеце напісана». Узяў я тую «Камсамолку», перачытаў абзац: аказалася, што не ў вадзе, а ў гарэцы! Рускія словы «вода» і «водка» розніцца адной толькі літарай, але ж адрозненне ў іх кардынальнае! Ці, уяві сабе, Валера: заяўляе мой Шура, што амерыканцы хочучы уварвацца на Украіну, зваяваць нашу суседку, каб здабываць з яе нетраў «глянцавы» газ! Па-мойму, там зусім іншыя «зьяленыя чалавечкі», а паблытаць і сланцавы газ з няісным глянцавым мой інтэлектуал здатны, нават вокам не міргне! Гэта ж трэба, каб так «пашанцавала» з суседам па палаце! Вунь, чуў, як сядзеў у калідоры каля працэдурнай — у суседняй палаце дзядзькі спрачаліся пра ўніяцтва дый пратэстанцтва ў Вялікім Княстве Літоўскім, у цябе бачу том «Калдуэл Эсалсцін. Суперсэрца» і іншыя найноўшыя перакладзеныя амерыканскія кнігі па кардыялагічных праблемах, а мне даводзіцца цяраць такога, прабач, Шарыкава!

— Ну, скажу я табе, Валодзя, суседзяў па палаце ў лярні не выбіраюць, — па-філасофску разважыў Валера. — Ну, а што тычыць храпу, дык падзякуй Богу, што патрапілі мы з табою ў блок, у якім дзве двухложкавыя палаты. А ўяві сабе палату на шэсць чалавек, дзе такіх храпуноў, як твой Шурык, — палова, дый заліваюцца яны ў лепшым выпадку па чарзе, а то і ва ўнісон! Мабыць, даўно не ляжаў ты ў лярні...

— Можна, і даўно. Але ж хоць неяк выказаць сваю няёмкасць ці папрасіць прабачэння мог бы? Дык гэты яму нават у голаў не прыходзіць!

— Ну, чаго захацеў! Гэта твае інтэлігенцкія далікатнасці...

— Атрымліваецца не палата № 9, а палата № 6 паводле класіка! Удзень нібыта абследаюць, праводзіць розныя аздараўленчыя працэдурны, а ўначы ператвараецца яна мне ў камеру катаванняў — катаванняў бяссонніцай! Я ўжо і да загадкава аддзялення...

— Да Сяргея Уладзіміравіча?

— Ну так, да Батурава падыходзіў, прасіў перавесці на месца, што вызвалілася ў тваёй палаце...

— Ну, і што ён сказаў?

— Ды нічога пэўнага! Ведаеш, ёсць у мяне сябар-педагог, які найчасцей глядзіць не ў вочы суразмоўцу, а ў падлогу. А гэты глядзіць кудысьці ў акно або нават у столь. Што яму абыходзіць? Дастаткова было б кінуць ці прамовіць кароткае слова «Згодны»...

— Ну, можа, яму хочацца паказаць, што ён тут цар і вайсковы начальнік, што вышэйшы за старшыню Савета Рэспублікі ці старшыню аблвыканкама...

— Тады бяры ўжо круцей — вышэй за Сцяпана Батуру, Караля Польскага і Вялікага Князя Літоўскага! З адным толькі невялічкім удакладненнем — прыналежны суфікс -аў азначае, што Батураў — гэта той, хто належаў ці служыў Батуру...

— Слухай, Валодзя, можа, ты такі бурклівы і з'едлівы сёння, што не выпасяўся як след? Або таму, што прызначылі табе нейкую непрыемную працэдурку? Я цябе сёння і на сняданку не бачыў... Мо ты яшчэ і галодны?

— Тройчы патрапіў не ў брыво, а ў вока! На дзесяць гадзін прызначылі мне нашча ФГДС. Лёг я абследаваць сэрца, а гэтая працэдура, наколькі я памятаю, да яго аніякага дачынення не мае. Праходзіў быў гэтую ФГДС,

а па-простаму даследаванне слізистой абалонкі органаў страўнікава-кішачнага тракта, гады тры таму. А поўную навуковую даўжэзную назву працэдурны, мабыць, не кожны доктар прамовіць.

— Як язвенік са стажам я ўжо запомніў яе не горш за гастрэнтэролага — фібрагастрадуадэнаскапія! Калі прызначылі, значыць, трэба. Не зашкодзіць, бо з узростам трэба абследавацца па ўсіх параметрах: у арганізме ўсё знітавана. Звычайна пра ФГДС кажуць: глытаць зонд, і прыёмнага з яго папраўдзе мала. Але ў гэтай лярні добрая, найноўшая апаратура і, кажучы, доктаркі-лабаранткі хораша ўлагоджваюць, супакойваюць, загаворваюць пацыентаў. Таму не хвалюся, пройдзеш я амаль незаўважна і да таго ж бясплатна. Адляжыўшыся пасля ў палаце з гадзінку ды, калі не маеш іншых прызначэнняў, ірванеш, як і збіраўся, у самаволку, дахаты. Доктароў сёння, у суботу, акрамя дзжурнага, няма, а больш ты нікому і не патрэбен. А пігулкі, якія сястрычкі прынясуць, увечары прымеш.

— Ты ж мяне прыкрыеш, калі раптам спытаюцца? — напаўсцвярдзальна спытаўся Валодзя.

— Не хвалюся, усё будзе о'кей. Едзь на сваю Акадэмію навук.

— Дзякуй, супакой! Але ў сваю палату, да Шурыка, ісці ўсё адно не хочацца! Ты ж, мабыць, сам заўважыў, які ён нехайны: мочыцца міма ўнітаза дый ёршыкам не карыстаецца. У прыбіральню пасля яго хоць ты не заходзь! Зрабіў яму заўвагу, а ён заявіў: «Тут ёсць прыбіральшыца, дык хай яна і прыбірае! Ёй за гэта грошы плацяць!»

— Ну, гэта ўжо проста жлобства! Дзе ягоная пралетарская салідарнасць?!

— А я што кажу?! За пяць дзён аніразу не бачыў у ягоных руках зубной шчоткі! Дый што там чысціць?! Не рот, а сучэльная чорная праваліна!

— Ну, ты знаеш, у зубы таксама не чышчу...

— Як?! І ты, Брут?!

— Не чышчу, таму што я іх проста... мяю. Дарэчы, добра, што ты нагадаў, — з гэтымі словамі Валера дастаў спачатку верхнюю, а потым і ніжнюю сківіцы, прамыў іх пад струменем над ракавінай рукамыніка, спрактыкавана прыладзіў на належны месцы ў роце, а потым сказаў агаломшанаму суседу: — Слухай сюды! Перабірайся ў маю палату. На выходныя — ні сёння, ні, тым болей, заўтра — да мяне наўрад ці каго падселяць.

— А як жа загадчыцкі дазвол? — няўпэўнена спытаў Валодзя.

— Ты ж казаў, што ў панядзелак цябе, напэўна, выпішучы.

— Дзякаваць богу, доктарка на ўчорашнім абходзе сказала, што сэрца ў мяне добрае, што рытм нармальна заваўся і што найхутчэй выпіша, бо аналізы і вынікі абследаванняў ладныя. Спадзяюся, што і праўда вызвалюся, не захрасну тут яшчэ на чатыры дні так званых святаў!

— Ну, вось я і кажу: перабярэцца ў маю палату дык хоць дзве ночы спакойна, па-людску паспіш! Пачакай — вось толькі закіну сваё сала ў «грамадскую» лядоўню, потым схаджу, а дакладней, з'езджу ліфтам на нулявы паверх, пакуру на вуліцы, а пасля дамоўлюся з дзжурнай сястрою і дапамагу табе перасяліцца.

— Добра, што сыходзіш на свежае паветра, бо бывае, што паляць курцы, дымяць у акно...

— Ці хаваюцца ў прыбіральні.

— Але куды табе, сямідзесяцігадоваму сардэчніку ды язвеніку, як ты кажаш, са стажам, курыць дый сала есці?!

— Ну, ем я не звычайнае сала, а адвараную ўласнаручна грудзінку. Амерыканцы даўно давалі, што якраз у ёй утрымліваецца харошы халестырын.

— Ды што ты кажаш! Няўжо праўда?

— Так, проста адкрыта гэта адносна недаўна. Як заходзь, дык пагартай маю кніжку «Майкл Грэгер. Не здохні. Ежа ў барацьбе за жыццё». Да таго ж амерыканцы сцвярджаюць, што язвы і гастриты выклікаюць не харчаванне, не стрэсы, не лад жыцця, а найперш бактэрыя хелікабактар пілоры, — сказаў Валера і меланхалічна дадаў: — А што тычыць курыва, дык захачу і ў любы момант кінуць...

— Ага! Як казаў, калі не памыляюся, пісьменнік Марк Твен: «Няма нічога больш лёгкага, як кінуць курыць. Я сам спрабаваў сама меней пяць разоў!».

30 чэрвеня 2018 года.

Цаа Вэньсюань:

«Чытанне — гэта натуральны і святы акт...»

У Кітаі велізарнае месца ў кніжнай індустрыі займае дзіцячае кнігавыданне. Спрыяе гэтаму і стаўленне адукацыйнай сістэмы да гэтага працэсу, і, вядома, работа саміх пісьменнікаў. Сваімі развагамі аб працы дзіцячага пісьменніка, аб тым, што цікавіць юных чытачоў далёкай краіны, дзеліцца кітайскі празаік Цаа ВЭНЬСЮАНЬ.

— Як вы лічыце, ці не пацярпелі параженне ў бітве з інтэрнэтам і забаўляльнай індустрыяй дзіцячая літаратура, дзіцячае чытанне?

— Развіццё індустрыі гульняў настолькі імклівае, што сапраўды вельмі прыцягвае ўвагу. Каб прачытаць адзін літаратурны твор, неабходны тыдзень ці нават болей, а каб паглядзець фільм, дастаткова 120 хвілін. Гэта тэндэнцыя эпохі, аднак яна не супярэчыць развіццю дзіцячай літаратуры і дзіцячага чытання. Існуе шмат пражоных класічных літаратурных твораў, якія былі пераўвасоблены ў фільмы, серыялы і сцэнічныя п'есы — яны нарадзіліся з літаратурных твораў і змянілі форму, болей рэльефна паўсталі перад чытачом і глядачом. І, наадварот, многія чытачы пасля прагляду фільма ці серыяла, адаптаванага з літаратурнага твора, пачынаюць чытаць кнігу. Зачараванне пісьмовым тэкстам велізарнае, і яго не можа замяніць іншы від мастацтва. Гэтая эпоха адлюстравання патрабуе ад нас цвярозага асэнсавання сітуацыі. Сітуацыя, у якой адлюстраванне цісне на тэкст, магчыма, не заслугоўвае нашага заахвочвання.

— Ці ёсць у мастацкага слова яшчэ рэсурсы, каб адстаяць юнага чытача, не ўпусціць яго цалкам?

— Я заклікаю дзяцей чытаць, бо само чытанне з'яўляецца нашым важнейшым яго пасрэднікам. Я не выключаю чытання ў інтэрнэце, але што датычыць асабіста мяне, то ўсё ж выступаю за вяртанне да сур'эзнага чытання на паперы, прадстаўленне дзецям шматвольнага, спакойнага часу на чытанне. Чытанне — гэта натуральны і святы акт. Кожная работа — гэта не толькі праява старанняў і думак пісьменніка, — у кнізе таксама прыхаваны ідэі ілюстратараў, рэдактараў і графічных дызайнераў. Калі чытач атрымлівае кнігу, яго прываблівае дызайн вокладкі, якая стварае жаданне чытаць і даследаваць; калі чытач перагортвае старонку і пачынае чытаць, у працэсе ён паступова адчувае, якія прыгожыя ілюстрацыі зракава дапаўняюць тэкст, як цёплая папера прыносіць камфорт. Чытанне — гэта таксама дзея, напоўненае рытуальнасцю. Хаця інтэрнэт зрабіў наша жыццё болей спрыяльным, ён дадаў рознасці формам чытання. Дзякуючы інтэрнэту чытачы ажыццявілі болей глыбокае ўзаемадзеянне з многімі творамі, і нават з'явіліся такія высокія дзіўныя формы, як гук, анімацыя і іншыя. Тым не менш чытанню ў інтэрнэце па-ранейшаму не хапае пачуцця рытуалу. Акрамя таго, паступова праяўляюцца недахопы чытання ў інтэрнэце. Напрыклад, чытанне ў рэжыме анлайн пагаршае зрок дзяцей, гэты від фастфуд-чытання зусім не спрыяе развіццю ў дзяцей моцнага інтарэсу да яго і іншае.

на развітанне

Напісала з Грознага паэтэса рэдактар часопіса «Гоч» Пецімат Пецірава: памерла Лула Куні. На працягу доўгіх гадоў яна рэдагавала літаратурна-мастацкі часопіс «Нана» («Маці»). Выдаецца ён на рускай і чачэнскай мовах. Так склалася, што некалькі гадоў, ніводнага разу не пабываўшы ў Беларусі, Мінску, яна, Лула Куні, сістэмна, з самай вялікай прыязнасцю, падтрымлівала беларускую літаратуру.

Пачатак быў у 2013 годзе, калі мы ў Выдавецкім доме «Звязда» збіралі кнігу перакладаў аднаго твора Францыска Скарыны на мовы народаў свету. Я звярнуўся па дапамогу да гэтай паэтэсы як да перакладчыка. І атрымаў адразу ў адказ шчыры, дзелавы ліст: «Дазвольце прадставіцца: Лула Жумалаева (Лула Куні), заснавальнік і галоўрэдак часопіса «Нана», паэт, празаік, перакладчык. Каб перакласці максімальна набліжана да арыгінала, мне патрэбен сам арыгінальны тэкст... Не хвалюйцеся, я ў свой час выклала стараславянскую,

старажытнарускую і польскую мовы і таму мне не цяжка будзе зразумець сам тэкст...»

Праўда, верш ці ўрываек з прадмовы першадрукара да кнігі «Юдзіф» пераклаў яе калега — празаік і паэт галоўны рэдактар часопіса «Вайнах» Муса Ахмадаў. Але знаёмства з Лулай умацавалася, пашырылася.

Часопіс «Нана» («Маці») прадставіў свае старонкі публікацыямі Максіма Багдановіча, Рыгора Барадзіліна, Таццяны Сівец, Юліі Алейчанкі, іншых паэтаў, празаікаў з Беларусі. Выйшлі ў гэтым выданні і артыкулы пра нашых беларускіх класікаў. Былі і планы новых публікацый... А яшчэ дзякуючы спадарыні Луле беларускія пісьменнікі пазнаёміліся і з іншымі чачэнскімі літаратарамі — Адамам Ахматукаевым, Русланам Кадзімавым, Пецімат Пеціравай. Так у часопісах «Вайнах», «Гоч», газеце «Дахнак» пачалі з зайздроснай рэгулярнасцю з'яўляцца пераклады беларускай паэзіі. Адам Ахматукаеў выпусціў невялікі зборнік

— Якая самая любімая кніга ў дзяцей Кітая?

— У апошнія гады рынак дзіцячых кніг у Кітаі ўсё больш паспяхова развіваецца. І дзеці ўсё ўзрастаюць могуць прачытаць розныя тыпы кніг. Чытачы малодшага ўзросту чытаюць кніжкі-расфарбоўкі і галаваломкі, а чытачы старшых класаў могуць чытаць выдатныя кітайскія і замежныя дзіцячыя літаратурныя творы. Я мяркую, што калі захапляльны літаратурны твор можа заваяваць розум, свядомасць дзяцей і прабудзіць інтарэс да чытання, то, значыць, твор сапраўды спадабаўся.

— Ці чытаюць дзеці, школьнікі Кітая кнігі пра Гары Потэра?

— «Гары Потэр» — гэта выдатная кніга дзіцячай фантастыкі, якая стала папулярная ва ўсім свеце, яе любяць дзеці з любой краіны, і дзеці Кітая не выключэнне. Аднак кітайскія аўтарытэты ўстановы і настаўнікі, па іх уласным меркаванні, не дужа паважаюць гэтую фантастычную працу. Болей пільную ўвагу яны звяртаюць на літаратурную класіку, якая вытрымала выпрабаванне часам.

— Ці многа перакладаецца ў Кітаі замежнай дзіцячай літаратуры? Наколькі яна папулярная сярод юных чытачоў?

— Шмат якія кітайскія выдаўцы прапануюць серыі выдатных замежных пісьменнікаў. Ад класічнай дзіцячай літаратуры, такой, як «Пітэр Пэн» і «Таямнічы сад», да апошніх твораў, надрукаваных за мяжою, амаль усе з іх перакладаюцца для Кітая. Кітай, магчыма, — наймагутнейшая ў свеце краіна мастацкага перакладу. Мы нядрэнна разбіраемся ў сусветнай літаратуры, у тым ліку ў сусветнай дзіцячай літаратуры. Усе гэтыя творы перадаюць дзецям рознабаковы досвед чытання. У цяперашні час у Кітаі з'яўляецца ўсё больш выдатных арыгінальных дзіцячых літаратурных твораў, якія папулярныя і любімыя дзецьмі, і гэтыя творы і аўтары таксама атрымліваюць прызнанне і любоў усё большай колькасці замежных чытачоў. Як я заўсёды падкрэсліваю, змест — гэта ключ да твора, ці то гэта твор імпартаваны, ці то арыгінальны. Выдатныя творы здольныя закрываць сэрца. Але статыстыка паказвае, што творы кітайскіх пісьменнікаў сталі асноўным кірункам дзіцячага кнігавыдання ў нашай краіне.

— Калі гаварыць пра тэмы, то што болей даспадобы юным чытачам Кітая: кнігі пра прыгоды, фантастыка, кнігі пра прыроду і свет жывёл, гістарычная літаратура?

— Думаю, што, незалежна ад жанру, да таго часу, пакуль змест твора дастаткова добры, прыцягальны і адаптаваны да ўзросту чытачоў, дзеці будуць у захапленні. Можна сказаць, што ў кожнай катэгорыі з'яўляюцца творы, якія карыстаюцца найбольшай папулярнасцю. Зараз на кітайскім рынку дзіцячай літаратуры можна знайсці мноства добрых твораў любога жанру. У Кітаі хутка ўкараняецца аўтарскае права. І маленькія кітайскія чытачы могуць сінхронна чытаць амаль усе выдатныя творы з розных краін і розных рэгіёнаў свету. У той самы час у Кітаі зараз велізарная колькасць цудоўных арыгінальных твораў. Акрамя твораў такіх, як я, пісьменнікаў, якія пішуць для дзяцей дзесяцігоддзямі, бесперапынна з'яўляецца мноства твораў таленавітых маладых пісьменнікаў.

— Вы доўгі час працуеце ў дзіцячай літаратуры. Хто асабіста для вас з'яўляецца прыкладам у творчай працы?

— Мой бацька. Ён дырэктар сельскай пачатковай школы. І яшчэ — чалавек, які прывіў мне любоў да чытання, а пасля — да пісьма.

— Ці ёсць у вас любімыя дзіцячыя кнігі іншых аўтараў? Ці ёсць у вас кніга, любімая з дзяцінства, якую вы перачытваеце?

— Творы італьянца Джані Радары «Прыгоды Чыпаліна» і «Прыгоды Таніна-невідзімка». Ёсць яшчэ «Мама» і «Бясконная гісторыя» нямецкага пісьменніка Міхаэля Эндэ. Ды і «Павуціна Шарлоты» амерыканскага празаіка Э. Б. Уайта.

— Пра што вы яшчэ не расказалі юнаму чытачу? Пра што вашы новыя кнігі?

— Спадзяюся, што дзеці змогуць болей чытаць, атрымаюць магчымасць чытаць болей правяраныя часам класічныя творы. Я зараз ствараю дзіўны раман пра прыватнага дэтэктыва і яго дзесяцігадовага сына, распавядаю гісторыю, якая адбылася ў кітайскім горадзе Шанхай ў 1930—1940-я гады.

— Што б вы паралі пачынаючым дзіцячым пісьменнікам?

— Што датычыць мяне, то апісаны мною матэрыял вельмі шырокі: ён заснаваны на ўспамінах дзяцінства, на досведзе, які я атрымаў ва ўласным жыцці і, магчыма, нават на выказах, якія я разгледзеў, калі чытаў у дзяцінстве творы іншых аўтараў. Я магу запісаць гэтае сваё натхненне, абдумаць, выдзеліць галоўнае, назбіраць уражанні, і тады ў патрэбны час той ці іншы выраз стане гісторыяй. Гісторыяй майго мастацкага тварэння. Пісьменніку заўжды трэба нагадваць сабе, што нельга пісаць, адно толькі пісаць бясконца. 70 працэнтаў свайго часу пісьменнік павінен аддаваць чытанню. І заўсёды павінен помніць адну простую ісціну пра адносінны чытання і літаратурнай творчасці: чытанне — папярэднік літаратурнай творчасці, а літаратурная творчасць — гэта вынік чытання.

Гутарыў Аляксей КАРЛЮКЕВІЧ, Пекін — Мінск

Святло і след Лулы Куні

перакладаў твораў беларускіх паэтаў на чачэнскую мову. А зусім нядаўна яшчэ ажыццявіў і пераклад легендарнага купалаўскага цыкла «Санеты».

Адгукнуўся на смерць вядомай чачэнскай пісьменніцы міністр друку Чачэнскай Рэспублікі спадар Джамбулат Умарай: «Лула... Гэтае рэдкае чачэнскае імя, пасля таго, як я пазнаёміўся з яго носьбітам, у мяне асацыіруецца ўстойліва чамусьці са словам «Луна» (кажучы па-беларуску: «Месяц». — А. К.). Так, адзіны і непаўторны спадарожнік нашай Зямлі. У прыкметна парадзельных шэрагах чачэнскай інтэлігенцыі, асабліва тых, хто піша, працуе ў літаратуры, я так і ўяўляў сабе Лулу Ізнаураўну Жумалаеву — нашага ціхага, спакойнага, але вельмі цёплага светача. Яе проза і тым болей паэзія асабіста для мяне станавіліся пры кожным знаёмстве своеасаблівым скарбам неверагодна чароўных вобразаў — кожны сімвал большы і глыбейшы, чым яго папярэднік... Воблік чачэнскай жанчыны ў яе творах, з якімі мы часта

сустрэкаемся ў яе творах на старонках часопіса «Нана», што так прыйшоўся нам даспадобы, вельмі багаты на этнакультурныя адметнасці, нацыянальныя каларыт, займаў асноўнае месца ў творчасці Лулы. Як яна паспявала ўсё? На гэта ў мяне, чачэнскага мужчыны-сем'яніна, можа быць толькі адзін адказ: Лула Ізнаураўна сама была сапраўднай чачэнскай жанчынай, гонарам сваёй сям'і, свайго роду, ды і гонарам, без усялякага перабольшвання, усяго Чачэнскага народа.

...Сама Лула Куні пісала вершы на рускай мове. І яе творы займелі ўвагу беларускіх перакладчыкаў. Хаця друкаваліся ў мінскіх выданнях і па-руску. А яшчэ ў беларускім друку з'явілася некалькі інтэрв'ю з чачэнскай пісьменніцай. У «Народнай газеце», часопісах «Нёман», «Малодосць»... Лула Куні расказала не толькі пра чачэнскую літаратуру, пра ўласнае бачанне творчых працаў у нацыянальнай прасторы, але і пра

ўражанні ад прачытанага з беларускай класікі. Было відаць па ўсім, што чачэнская паэтэса — не выпадковы чытач паэзіі Янкі Купалы, прозы Васіля Быкава, Святланы Алексіевіч.

Мы страцілі шчырага сябра беларускага мастацкага слова. След Лулы Куні назаўсёды застанецца не толькі ў нацыянальнай літаратуры, але і ў гісторыі беларуска-чачэнскіх літаратурных сувязяў.

Аляксей КАРЛЮКЕВІЧ

Віслава ШЫМБОРСКА З няздзейснага падарожжа ў Гімалаі

Ага, дык вось Гімалаі.
Горы, што бягуць на месяці.
Момант старту застылы
Ў раптам распораным небе.
Пустыня аблокаў прабітая.
Удар у нішто.
Рэха — белая маўчанка.
Ціша.

Еці, ніжэй — серада,
алфавіт, і хлеб,
і два на два — чатыры,
і растае снег,
Ніжэй — чырвоны яблычак,
разрэзаны накрывж.

Еці, не толькі злачынствы
могуць здарыцца ў нас.
Еці, не кожнае слова
адпраўляе на смерць.

Спадчына наша — надзея,
талент пра ўсё забывацца.
Ты ўбачыш, як мы нараджаем
дзяцей на руінах.

Еці, мы маем Шэкспіра.
Еці, мы граем на лірах.
Еці, пад вечар
Мы запальваем агні.

Тут — ні зямля, ні месяці
і замрзаюць слёзы.
О Еці Паўтвардоўскай,
падумай, пастой!

Так я, замкнёная ў лавінах,
гукала Еці,
прытупваючы, каб сагрэцца,
на снезе,
на вечным.

Балада

Вось балада пра ахвяру,
што раптоўна з крэсла ўстала,

на паперы запісаная,
добрай верай змацаваная.

У акне гарэла лямпа,
і гардзін не апускалі.

Хто хацеў, той мог пабачыць.

Толькі грукнулі дзвярыма,
толькі збег забойца з дома,
як, абуджаная цішай,
мёртвая паўстала з мёртвых,

галавою варухнула,
абвяла пакой вачыма,
цвёрдымі, нібы з пярсцёнка,

не ўзнялася над зямлёю,
а зрабіла па падлозе
некалькі рыплівых крокаў.

Вось яна сляды злачынцы
паліць на агні — дарэшты
фотаздымкі, потым нешта
адшукаць спрабуе ў скрынцы.

Не, яе не задушылі,
не, нажом не зачэпілі —
стрэлася з нябачнай смерцю.

І няма слядоў змагання,
і яна паплакаць можа
ці ад страху падхапіцца,
мыш убачыўшы.
Так імат
слабасцяў і смешных рысаў,
іх падрабліваць — драбніца.

Устае — як устаецца.

І ідзе — як ёй ідзеца.

Валасы стрыжэ пад песню —
бо растуць жа.

Маналог для Касандры

Гэта я, Касандра.
А гэта мой горад пад попелам.
А гэта маё жазло і прароцкія стужкі.
А гэта мая галава, поўная сумневай.

Я сапраўды трыумфую.
Мая рацыя зарывам ударыла ў неба.
Такое бачаць толькі прарокі,
якім не вераць,
толькі тыя, што кепска ўзяліся
за справу,

і ўсё магло здзейсніцца так хутка,
што іх нібы зусім і не было.

Цяпер я выразна ўспамінаю,
як людзі, убачыўшы мяне, змаўкалі
на паўслове.

Смех абрываўся.
Рукі распляталіся.
Дзеці беглі да маці.
Я не ведала іх ненадзейных імёнаў.
А тая песенька пра зялёны лісток —
яе пры мне ніхто так і не даспяваў.

Я іх любіла.
Але любіла звысоку.
З-над жыцця.
З будучыні. А там заўжды пустата
і лягчэй за ўсё ўбачыць смерць.
Я шкадую, што мой голас гучаў цвёрда.
Зірніце на сябе з зорак, — я крычала, —
зірніце на сябе з зорак.

Яны чулі і апускалі вочы.

Яны жылі ў жыцці.
Зусім вецер у галаве.
Лёс вырашаны.

Ад нараджэння ў развітальных целах.
Але была ў іх нейкая вільготная надзея,
агеньчык, што насычаўся сваім

мігаценнем.

Яны ведалі, што такое імгненне,
ох, хоць бы адно калі-небудзь,
перш чым...

Выйшла па-мойму.
Ды толькі нічога з таго не вынікае.
А гэта мая адзежка, абпаленая агнём.
А гэта мая прароцкая старызна.
А гэта мой перакрыўлены твар.
Твар, які не ведаў, што мог быць
прыўкрасным.

Конкурс мужчынскай прыгажосці

Пантэрай ён зайшоў у дзверы;
Не цела — а адны паўсферы:
для суддзяў толькі той харошы,
хто вузлаваты, як брыёшы.

З мядзведзем грозным б'еца ў пары
(а дзе мядзведзь — ніхто не дбае),
і трох нябачных ягуараў
ён з трох удараў вырубав.

Ён дэфілюе, быццам пава,
І прэсам добра курчыць міны.
Ён кланяецца (крыкі "Брава!"):
Працуюць, бач ты, вітаміны.

Пераклад з польскай Ганны Янкуты.

Баляслаў ЛЕСЬМЯН

Позняя часінай

Позняя часінай, як завечарэла,
Цела ў маю хату прыйшло пакрыёма —
Дзівоснае цела, што імя тваё мела,
Толькі ў бестурбоці было незнаёмым.

Поглядам мазнула прышласць і лютэрка
Ды ў халодным ложку выцяглася побач —
Каб я плыў ад жарсці, даходзіў з няцверпу,
Каб мог скарыстацца і падвоіць слодыч.

Да грудзей прыпала подыхам духмяным,
Жэстам бессаромным, гнуткім,
наслухмяным...

У ішчаслівай цемры на мяжы канання
Сполах з цьмой мяняла, бездань жа —
з адхланнем.

Што было ў ім? Толькі — магія
распусты,
Бёдраў рух таропкі, даўкі пах спакусны.
Толькі ўздрыг, што гіне ў мерным стуку
сэрца,

Без якога цела не паразумеца.

Пераклад з польскай
Наталлі Кучмель

Анатоль СТЭРН Усмешка прымавэры (Як мы паміраем)

Паненцы Афеліі Мілаўскай

Калі прымавэра
квецце выкіне веерам
з макама вырвівокім
у пятліцы
як на калясніцы

Кракаў. Рынкавая плошча.

на аблоку ў раскроку
на белай апоне
Анатоль СтэРН (футур з Варшавы).

Лячу са свістам на неба,
там гоман і гоні плённай глебы,
там з апельсінаў пейзаж,
і, наледзеўшы, дзе бы
цалуе Ліляў і Касяў паж,
цягне іх на травы лугоў,
(яны млеюць: "Ну, хопіць, ну, зноў").

Накінуўшы шаты залатыя
мяне стрэне Дзева Марыя,
падміргне, прывабная цялкам,
роніць пахкія фіялкі —
а з чаркай на падносе
Бог, услужлівы па-райску,
з паклонам як кельнер папросіць
выпіць віна такайскага.

Квецце раю —
выкіне веерам
панна заспаная
прымавэра.

Юзаф ЧАХОВІЧ Смерць

за сценкаю румзаюць дзеці
яна са мной размаўляе

пах ішэранню чую ў букеце
з нязнанага краю

а там калыханкі
тут плед утульны
ды што лепш сагрэе суцешыць за голас
матулін

дарэмна жыву разважаю
хаджу каб Мяжу перакрочыць
калі ж мінаю вёску горад
шумлю
лесам брукам кавярняй праспектам
яна грамчэй да мяне гаворыць
ноч пранізае ветрам

нястомна шапоча

нават застыглыя ў руху закаты
машын бразгат
як грош мядзяных і пукатых
муры з гарачым фабрычным сэрцам
цягнік паспешны ганец
крычаць пра жыццё ў паняверцы
што прыйдзе ўсяму канец

я хацеў бы не верыць і не хацела б верыць
пагнечанае варанё
якое тузалі сабакі
смерць нас мінае і клікам вядзе па крысе
здалося са дна залатога карцінкі
з нязнанага краёў
Бог сышоў і ля нас з варанём
што памрэм што памерлі прысеў

адбіўся свет увесь
гліняны як скарбонка ў Ягоных Слёзах
вакол трава сівая ад марозу
іже не аз есмь

і няма варанёнка ранаў
(можа ніхто не сыходзіў з залатога неба)
даўмець складана

На вёсцы

сена мае водар сну
сена з водарам даўніх сноў
вясковыя поўдні сагрэтыя жытам

сонца звоніць у дах і ў рачное дно
жыццё — поле — золатам шыта

увечары мост праз бяздонне
іміа пад вечар
малочным шляхам каровак гоняць
да хлявоў поўных духмянай цямнечы

па начох рукі крыжоў прыдарожных
сеюць лазуровы пыл між зорак
аблачынкі на ганак парослы прысела
ці з дзьмухаўца галовак
пых белы

выйшаў месяц мыць срэбныя плахты
цвыркуны заводзяць у копнах
адкуль быць страху
калі сена мае сну водар
і ахутана касцельным спевам
усё напоўнена дзіця спадзевам
няма нягоды

Мірон БЕЛАШЭЎСКИ Радасны аўтапартрэт

Не думайце, што я нешчаслівы.
Я ўсцешаны, што думаю.
Думайце, што я ўсцешаны.

Асэнсаванне — вось танец радасці.
Мая свядомасць танчыць
перад абажурам дажджу
перад насценнай драпінай
перад спажыўчай крамай з цэлым
натоўпам капусты
перад вуснамі гаваркіх сяброў
перад неспадзеўным узмахам маёй рукі
перад неабцясанай скульптурай
рэчаіснасці —

у празмерна цудоўнай забаве
і на недасяжна ўзнёслай імішы
непадзельна
танчыць маё асэнсаванне.

А калі танец шалёна завіруе,
я паўторам руху клубка
адлячу на нябёсы —
дзе не трэба прыслухоўвацца,
дзе я быў да таго, як быў,
дзе буду да канца, калі ўжо не буду,
там — радасць неапісальная.

.....
Вось і ўсё.

Пераклад з польскай Інесы Кур'ян

Юліян ТУВІМ Танец

Стол, навёўшы бляск і глянец,
Запрасіў вядро на танец,
Кубак з шафры — на падлогу:
"Я танцюю! Мне — дарогу!"

А за кубкам скача шклянка —
Вось дык слаўная гулянка!
А пліта схпіла ічотку
І адпальвае чачотку.

Венік журыцца ў куце:
Ён жа танец размяце!
"Я, калі ўжо разыдуся,
Ўсіх развею ў завірусе!"

Танчаць яйкі ў маянэзе,
Вось з кута і венік лезе:
Не маркоціцца ж да ночы —
Скача так, што пыл у вочы!

Пераклад з польскай Ганны Янкуты

Дзве 301

Розныя пакаленні з аднолькавым адчуваннем

Выстаўка пад адкрытым небам — адзін з самых цікавых фарматаў прадстаўлення мастацтва: стварае магчымасць для незапланаванага і нават выпадковага знаёмства з творамі і іх аўтарамі. Учора ў Мінску восьмы раз стартаваў выставачны праект «Мастак і горад», які будзе доўжыцца чатыры месяцы. Гэтым разам на плошчы Якуба Коласа вырашылі прадставіць творчасць дзвюх прадстаўніц беларускага жывапісу — Зоі Луцэвіч і Зоі Літвінавай.

А сёлета можна пабачыць не адну, а дзве выстаўкі: экспазіцыя цалкам зменіцца праз два месяцы. Спачатку на плошчы прадставяць творы Зоі Луцэвіч, а ў ліпені іх зменіць жывапіс Зоі Літвінавай. Экспанаты на выстаўку адбіраліся і па стылістыцы, і па настроі — мастачкі вырашылі падзяліцца радасцю і нагняць. Традыцыйна рэпрадукцыі аўтараў у межах праекта «Мастак і горад» суправаджаюцца біяграфіяй і тэкставым апісаннем на трох мовах — беларускай, рускай і англійскай.

— Я з вялікім захапленнем прыняла прапанову ўдзельнічаць у выстаўцы, — расказала Золя Луцэвіч. — Гэты праект на плошчы Якуба Коласа — выдатная магчымасць мець зносіны з усёй Беларуссю. Ёсць людзі,

Работа Зоі Луцэвіч.

якія мэтанакіравана прыйдуць на выстаўку, а ёсць і тыя, хто завітае выпадкова. Ды і наогул я гатовая да ўсяго: да ўвагі, неразумення, крытыкі. Гэты праект — менавіта тое, за што мы, мастакі, змагаемся больш за ўсё. Ён дае магчымасць мець зносіны з рознымі людзьмі і разумець іх стаўленне да таго, што мы робім. З задавальненнем буду прыходзіць на выстаўку, каб кантактаваць з наведвальнікамі, адказваць на іх пытанні, чаму я маю менавіта так, адкуль чэрпаю вобразы, якія сэнсы ўкладваю ў творчасць.

— Мне здаецца, што праект «Мастак і горад» можа дапамагчы палюбіць мастацтва, — адзначае Золя Літвінава. — Паколькі праект жыве ўжо восем гадоў (а гэта для беларускага мастацтва вялікі тэрмін), можна зрабіць выснову, што нашым творцам ёсць што дэманстраваць і ёсць што сказаць праз свае работы.

Золя Луцэвіч і Золя Літвінава — прадстаўніцы розных творчых пакаленняў. І іх кандыдатуры былі выбраныя для ўдзелу ў праекце невыпадкова.

Мастацтвазнаўцы называюць Зою Літвінаву адзінокім мастаком, таму што ёй нецікава знаходзіцца ў творчай тусоўцы, а цікава найперш займацца мастацтвам. Кожны дзень яна ідзе ў майстэрню з фарбамі і працуе. Кожны дзень знаходзіць хвіліну, каб зразумець, што дзень пражыты недарэмна. Ёй падабаецца эксперыментаванне і ўдумліва ставіцца да працэсу. Калі Золя Літвінава спыталі: «Навошта вам праект “Мастак і горад”, калі вы ў 2005 годзе атрымалі званне кавалера ордэна “За заслугі ў галіне літаратуры і мастацтва” ў Францыі?», яна адказала: «Я люблю тое, што раблю. І мне важна камунікаваць з аўдыторыяй, якой цікавая мая творчасць».

Золя Луцэвіч называюць «унікальнай з’явай у сучасным мастацтве». У жывапісе, графіцы, шкле (нават аўтамабільнае!) і арганізацыю прасторы яна прыўносіць непаўторную манеру, у якой, па прызнанні аўтара, змяшаны разнастайныя «механізмы». Яна лічыць: галоўнае, што рухае мастаком, — гэта апантанасць мастацтвам, жаданне спазнаць і стварыць новы свет. Таму што карціна, упэўнена Золя, — гэта дзіця аўтара, праява яго духоўнай рэальнасці, эквівалент бясконцасці, што жыве ў часе сваім жыццём.

Мастачкам падабаецца творчасць адна адной. І іх жыццё гарманічна спалучаецца ў межах адной прасторы.

— Сёння існуе шмат тэхнік, звязаных з перадачай колераў, дэталізацыяй. На мой погляд, важна перадаць не тое, што ты бачыш у гэты момант, а тое, што адчуваеш, пра што перажываеш, — тлумачыць Золя Луцэвіч. — Вось тая ж Золя Літвінава піша не проста нацюрморт з кветкамі — яна нават піша пахі. Ад гэтага ў яе работах з’яўляецца індывідуальная аўтарская форма. Таму мне цікава ўдзельнічаць з ёй у адным праекце. У нас розныя пластычны і ілюстратыўны складнікі, але аб’ядноўвае аднолькавае стаўленне і разуменне мастацтва як працэсу.

Ужо другі год праект выходзіць за рамкі сталіцы. У мінулым годзе выстаўка прыязджала ў Віцебск, а сёлета работы Зоі Луцэвіч і Зоі Літвінавай будуць прадстаўлены ў Брэсце. Экспазіцыя ў Брэсце, які сёлета святкуе сваё тысячагоддзе, пачнецца 6 верасня і працягнецца два месяцы.

Вікторыя АСКЕРА

Работа Зоі Літвінавай.

Прастора для руху,

альбо Ноч у музеі як нагода для натхнення

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Прапануе праграму «Шостае пачуццё», накіраваную не толькі на паглыбленне ў сутнасць сваіх эмоцый і станаў, але і ў кантэкст асаблівай музейнай прасторы. З фондаў будуць сабраныя самыя экспрэсіўныя скульптуры, якія можна ўбачыць на першым паверсе. У зале рускага мастацтва будуць разбірацца, адкуль бяруцца пачуцці і як яны паўстаюць у розных галінах ведаў. У пераходнай галерэі адбудзецца «Падарожжа па Рэйне» — міжнародным выставачным праекце з Ліхтэнштэйна. А ў зале сакральнага беларускага мастацтва можна стаць экспертам і разгадаць таямніцы сімвалаў на палотнах з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея.

ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Дзіўныя сустрэчы ў «Фантастычную ноч пана Завальні», таямнічыя гісторыі гаспадара маёнтка і яго гасцей, разам з якімі нам прапануюць здзейсніць захапляльнае падарожжа па апавяданнях Яна Баршчэўскага. І ўбачыць сапраўдны скарб містычнай ночы — зборнік Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях», які быў выдадзены ў 1844 годзе (з фондаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі).

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНЫ МУЗЕЙ ЯНКІ КУПАЛЫ

18 мая будзе прымаць віншаванні з нагоды 75-гадовага юбілею. Адсюль і назва свята — «М75». На аляях парка імя Янкі Купалы размесцяцца старыя плакаты і фотаздымкі, каб нагадаць гісторыю музея. Таямніцы яго збору прыадкрыюць 75 унікальных прадметаў. Упершыню экспазіцыя музея будзе працаваць да святання. Гасцей чакаюць сустрэчы з Аляксандрам Віслаўскім і яго праграмай «Тутэйшы», гуртамі «Стары Ольса» і «Палац». Пасля апоўначы ахвотным прапануюць разгадаць «Купалаў код» падчас квэсту, паглядзець фільм у беларускай агучцы. Кожны 75-ты наведвальнік атрымае падарунак ад музея-імянінніка, кожны ахвотны зможа атрымаць на памяць паштоўку-лінагравюру з выявай будынка музея 1960 года, якую створаць навучэнцы Мінскага дзяржаўнага мастацкага каледжа імя А. К. Лебава. Але ўсіх гасцей свята ад музея чакае смачны пачастунак.

ЛІТАРАТУРНА-МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ ЯКУБА КОЛАСА

Збіраецца правесці веды пра класікаў падчас інтэрактыўнай віктарыны «Якуб Колас vs Янка Купала». Падчас акцыі экспазіцыя музея ажыве: наведвальнікаў чакае тэатралізаваная дзея з удзелам заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Валянціна Салаўёва. Аتماферу свята дапаможа стварыць саліст легендарнага ансамбля

«Песняры» Валерыя Скаражонак, а таксама народныя і інструментальныя калектывы, выступленні артыстаў Новага драматычнага тэатра, літаратурныя сустрэчы з пісьменнікамі, у тым ліку дзіцячымі. Спецыяльна для сваіх маленькіх наведвальнікаў музей арганізоўвае асобную дзіцячую пляцоўку.

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ МІХАІЛА САВІЦКАГА

Сёлета галерэя запрашае на квэст па экспазіцыях «Мінск. Верхні горад. Археалагічны музей», «Карэжны», выстаўках «Еўрапейскія баявыя мастацтвы. Ад кузні Вулкана да мастацтваў Марса», «Дамскія штучкі», які аб’яднае мерапрыемствы на розных лакацыях Верхняга горада. У парадным дворыку самой галерэі размесціцца музычная пляцоўка.

МАСТАЦКІ МУЗЕЙ БРЭСТА

Магчымасць не толькі ўбачыць выстаўку работ сучасных мастакоў — удзельнікаў нашумелага праекта «Бэнксі. Англійскі стрыт-арт». Кожны зможа ўявіць сябе ў ролі мастака-аэрографа, зразумець усе нюансы бодзі-арту ці нават зрабіць модную татуіроўку і назіраць за шоу танцораў брэйк-дансу. Але ад разнявольнасці лёгка перайсці да філасофскіх гутарак, асабліва пасля прагляду кароткаметражных фільмаў маладых брэсцкіх аўтараў арт-хаус-студыі «Ахіл-Ілюзіён» Міхаіла Гойкі, Дзмітрыя Руслаўкі і Галіны Церпяліцкай. Крыху драйву дадасць рок-гурт «AllGoRhythm».

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ГОРАДА ГОМЕЛЯ

Тут вырашылі прысвяціць акцыю культуры і традыцыям Кітая і Беларусі, а таксама шматгадоваму супрацоўніцтву краін. Больш за 40 фатаграфій Міхаіла Пяньейскага «Падарожжа па Кітаі», да кожнай Інэса Плескачэўска стварыла тлумачальнае апісанне. Яна прадставіць свае выданні, прысвечаныя Кітаю. Удакладніць веды па гісторыі Беларусі і Кітая дапамогуць фільмы. А ў кантэкст роднай культуры вернуць выступленні беларускіх этнакалектываў ды «Горад майстроў».

Вікторыя АСКЕРА

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Квэсты, прысвечаныя модзе, па экспазіцыях «Старая жытняя Беларусь», «Беларусь у партрэтах і геральдыцы XVI—XVIII стагоддзяў», «Запрашэнне на бал» павінны стварыць рамантычны настрой. Сюрпрызам стане паказ твораў маладых беларускіх мадэльераў. Адной з цікавінак ночы будзе тэатральная майстэрня для дзяцей і падлеткаў «SOFFIT», выступленне мінскага выканаўцы Сяргея Пукста і «Жывая скульптура» ў выкананні артыста арыгінальнага жанру Марціна Марта.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

Танкісты і лётчыкі, зенітчыкі і стралкі, партызаны, падпольшчыкі, ваенныя карэспандэнты, медсёстры і іншыя персанажы ваенных гадоў запоўняць залы. Яны раскажуць пра музейныя прадметы і інсталіцы, нагадаюць эпизоды з ваеннага жыцця, прапануюць наведвальнікам нават у іх паўдзельнічаць. Дарэчы, квіток у музей будзе бясплатны для наведвальнікаў у ваеннай форме і грамадзянскіх строях 1930—1950 гадоў.

Для чаго створаны гэты свет? Для таго, каб нас злаваць

У Магілёўскім абласным ляльным тэатры адбылася прэм'ера спектакля «Кандзід, альбо Аптымізм» Ігара Казакова. «Кандзід, альбо Аптымізм» — гэта «круцельскі раман» (як тэкст-першааснова, так і сам спектакль), што адразу ж дыктуе шэраг жанравых умоў. Інсцэніроўку праявіў Вальтэра зрабіў Дзмітрый Багаслаўскі, у ёй створана вытанчаная часавая і прасторавая беларуская лакалізацыя, і прапрацоўваюцца філасофскія аспекты існавання персанажа з папраўкай на філасофію штодзённасці ў наш час. Мастак спектакля — Аляксандр Вахрамееў, музыка Яўгена Мількова, з пластыкай працаваў Раман Кагановіч.

Узровень папярэдніх работ рэжысёра («Гамлет», «На дне», «Сіняя-сіняя») уражвае, таму што спектаклі будуцца кожным разам на новых прыёмах, а не рэжысёрскіх самапоўторах. Але сэнсава спектаклі Ігара Казакова маюць агульную рысу — сацыяльную актуальнасць у глабальным сэнсе. І глабальная праблематыка кладзецца пад асноўны сюжэт, ускладняючы яго. Спектакль зроблены адначасова для тых, хто хоча пацешыцца, адпачыць, але і асэнсаваць прапанаваны рэжысёрам і драматургам філасофскі дыскурс. У выніку атрымаўся такі магілёўскі тэатральны інфатэймент — досыць складаны тэкст, прапанаваны глядачу праз забавляльныя элементы.

Вальтэра стварыў партрэт эпохі Асветы з досыць непрыкметнымі выявамі сучаснасці, з-за чаго яго хуценька ўнеслі ў Індэкс забаронены кнігі за падрыў маральнасці і дзяржаўнасці. Дуэтная праца Ігара Казакова і Дзмітрыя Багаслаўскага зрабіла зрэд нашай сучаснасці, і для тых, хто арыентуецца ў тэксце Вальтэра і ў эпосе Асветы, ёсць параўнанне з ёю. Для мяне «Кандзід» — гэта апакаліптычная паўсядзённасць, абсурдысцкі падкрэслены рацыяналізм і вальнадумства адначасова.

Для рэалізацыі круцельскага рамана рэжысёр выбраў прыёмы вулічнага тэатра, якія вытрымліваюць зададзены тон на працягу першай дзеі. У другую дзею мы вяртаемся ў той жа тэм, але ў гэтай частцы спектакля фарс і сатыра як абалонка круцельскага рамана Ігара Казакова злазяць з коствак, агаляючы экзистэнцыяльную драму і трагедыю. Як адбываецца гэты пераход? Спачатку зала спрабуе сканць ад смеху: з-за галаўных убораў у форме заду, з-за вынаходлівых інтымных сцэн, якія рэалізуюцца з дапамогай інструментаў ляльнага тэатра, з-за тэкставай гумарыстычнай часткі,

жартаў, значна ніжэйшых за пояс. Зала смеецца з гэтага як з самамэтавых элементаў, але на працягу спектакля яны набіраюць сімвалічную і метафарычную сілу, становяцца функцыянальнымі — часткай ідэі. Таксама мае сэнс і вялікая колькасць напаяголеных цел на сцэне, якімі спачатку заваблівваюць глядача ў спектакль быццам рэкламай, што прадае нешта, эксплуатауючы сексуальнасць. Але чым далей, тым менш значыць гэтае напаяголеное цела на сцэне, бо працуе гэтак жа, як і астатнія элементы, напачатку ўключаныя як самамэтавыя.

«Кандзід, альбо Аптымізм» — гэта ўзор сучаснага ляльнага тэатра, дзе ад акцёра патрабуецца выконваць ролю як у драматычным тэатры ў тым ліку.

Гэта той ляльны тэатр, дзе ёсць жывы план. Ролю Кандзіда выконвае Аляксандр Куляшоў, запрошаны з Магілёўскага драматычнага тэатра. Уражвае пластычная праца Аляксея Цыбіна, яшчэ аднаго акцёра, запрошанага з драматычнага тэатра на ролю губернатара. Можна зразумець жаданне рэжысёра ўзяць на галоўную ролю драматычнага акцёра: самае свабоднае акцёрскае існаванне на сцэне ў акцёра ляльнага тэатра Мікалая Сцешыца, які ў гэтым спектаклі выканаў ролю яўрэя і Пангласа. Ён жа мае вялікі акцёрскі досвед і пакуль адзіны ў трупі ўражвае тым, як лёгка працуе ў ляльна-драматычнай тэатральнай сістэме. З кожным спектаклем Ігара Казакова для дарослых трупі даводзіцца расці і вучыцца працаваць у сучаснай сістэме ляльнага тэатра. Тэатр павольна, але расце, паспяваючы за сучаснымі тэндэнцыямі і падцягваючы пад іх свой узровень. «Кандзід» — гэта яшчэ адна прафесійная планка для трупі і для тэатра.

У спектаклі выкарыстана мноства відаў лялек, што дэманструе разнастайныя

магчымасці ляльнага тэатра. Таксама рэжысёр выкарыстоўвае на сцэне розныя варыянты ператварэння акцёраў у лялек, дасягаючы з дапамогай гэтага прыёму розных эфектаў. Аляксандр Куляшоў выкарыстоўвае бэкграўнд сваёй драматычнай працы. На сцэне пакуль відаць кантраст паміж існаваннем акцёраў з розных тэатраў. Часам рознасць прасочваецца вельмі рэзка, з-за чаго становіцца заўважна: акцёр да гэтага прывычаўся да іншага сцэнічнага існавання. Але ў той жа самы час я як глядачка фізічна адчула яго пераўвасабленне на сцэне ў ляльку, калі ён нацягваў сабе усмешку за куткі вуснаў. Гэта працуе адначасова на сэнсавым і станавым узроўні: ідзе пераўтварэнне чалавека ў ляльку ў бясконцай вандроўцы па мару, і тут жа адбываецца фізічная глядацкая рэакцыя на існаванне акцёра на сцэне. Гульня па законах і драматычнага, і ляльнага тэатра змяняе стаўленне да таго, што адбываецца. І акцёры з-за таго, што могуць існаваць у дзвюх сістэмах, змяняюць сэнсавую значнасць і напоўненасць дзеяння. Стары Панглас у сваёй устаўной гісторыі апранае гіпсавую нагу, што адразу ж змяняе існаванне яго цела на сцэне — гэта дапамагае падтрымаць умоўнасць, падкрэсліць абсурднасць аповеду, дзе гісторыя атрымлівае матэрыяльнасць праз абстрагаванне.

Цікавая гісторыя старой Служанкі (Наталія Калакустава) — не толькі ў кантэксце жывога плана ў тэатры, які, тым не менш, не пераўтвараецца ў драматычны, а застаецца ляльным. Гісторыя заслугоўвае таго, каб адзначыць яе наяўнасць у спектаклі ў прычыне: рэжысёр, які працуе з балючымі праблемамі грамадства, стварыў у стылістыцы фалацэнтрычнага вулічнага тэатра частку з сучасным фемінісцкім дыскурсам. Ён зрабіў апавядальніцай гэтай гісторыі саму жанчыну, якая з'яўляецца бясслоўным аб'ектам, што перадаецца з рук у рукі. Сцэны гвалту рэалізаваны з дапамогай сродкаў ляльнага тэатра: мноства маленькіх лялек, якія раздзіраюць герайню праз стол для гульні ў «Whack-a-mole» («Злаві крат»), — і яна працягвае распаўсюджаць сваю гісторыю. І акцёры-гульцы за гэтым сталом ператвараюцца ў велізарных лялек, што дазваляе плаўна перацягнуць увагу з іх на дзеянне, якое адбываецца побач. Нават калі рэжысёр задумваў гэтую частку ў іншых мэтах, гэта не адняе значнасці разваг на тэму гвалту і ўпісанне яе

ў сацыяльны кантэкст праз тэатральныя сродкі камунікацыі.

Кампазіцыя спектакля закальцаваная праз розныя візуальныя сродкі. У пачатку спектакля райскі сад сімвалізуе дрэва з Райскага саду, якое з'яўляецца часткай сцэнаграфіі, у канцы тэкст на мультымедыйных экранах вяртае глядача ў Эдэм. Герой вывальваецца ў гэты свет з Саду як белы ліст, які ўжо павінен нешта вырашаць і прымаць рашэнні, але ён чысты, не мае падтрымкі і не мае ніякага досведу. Галоўны герой не прахвост, а сучасны Наіўны, які спавядае аптымізм і бяжыць усё жыццё да адзінай мэты з балючай аптымістычнай блазнаватай усмешкай. І ў выніку вар'яцкай гонкі на працягу жыцця ён звяртаецца з пытаннем «Навошта гэта ўсё?» да таго райскага саду, які штурхалём адправіў яго ў жыццё. А гэта ўсё толькі дзеля таго, каб злаваць нас, — адказвае яму чароўны голас. І ў тым, каб шукаць сэнс жыцця ў сабе.

Спектакль пабудаваны як сталая гонка за марай, толькі гэтая гонка адбываецца на адным месцы ў вынаходліва выбудаванай сцэнаграфіі. Канструкцыя, сабраная на сцэне, выкарыстоўваецца як шыбеніца, галера, карабельная палуба, эшафот, дарога, турма. Рэжысёр падбірае самыя розныя спосабы перамяшчэння, але пры гэтым героі нязменна застаюцца на адным месцы, не зрушваюцца нікуды ў дзясятні сэнсу сваёго жыцця. Сэнс не набываецца, набываецца толькі шмат цяжкага жыццёвага досведу, пад ціскам якога герой быццам самапрымутова працягвае спавадаць аптымізм — і побач з галерай, і побач з шыбеніцай. І тут з'яўляецца адчуванне, што лепей было б мець магчымасць сказаць: «Якая дрэнна, а»... Падзея, што праз гэта быццам бы з'явіўся сэнс — і чалавечая істота замест лялькі.

«Кандзід, альбо Аптымізм» — гэта спектакль на адным месцы, дзе вы глядзіце на прыгожае аголенае цела, смеяцца, а потым вас пытаюцца: «Навошта мы тут?». Можна чакаць, што з кожным новым пракатам спектакля акцёрскае выкананне стане больш упэўненае і больш сінхроннае ў масавых сцэнах.

Гэта той спектакль, які дазваляе не выціскаць з сябе аптымізм у самых дзікіх выпадках свайго жыцця, бо вынікі такога аптымізму горшыя за прыняцце таго, што нешта можа скончыцца не аптымістычна.

Святлана КУРГАНОВА

у кадры і за кадрам

Вячаслаў НІКІФАРАЎ

Пра які фільм мы марым?

Зняць фільм, пра які мы ўсе марым, у нашай краіне могуць, на мой погляд, з дзясятак рэжысёраў. Пры ўмове, што ў іх у руках апынецца добры сцэнарый. Пытанне — што ёсць «добры сцэнарый» і пра які фільм мы марым? Сцэнарый можна сапсаваць, таму меркай трэба прызнаць фільм дыхтоўны і чаканы. Дзесяць — гэта шмат ці мала? Дзяржава фінансуе 4–6 ігравых кінапраектаў у год. Недзяржаўныя кампаніі робяць 1–2. Нам бы парачку фільмаў сапраўдных, як у людзей. Рэжысёраў-майстроў хапае. Але з году ў год адно і тое ж: няма фільмаў, якія на дадзеным этапе годна прадстаўляюць нашу кінакультуру. Кожны недафільм, як няякасны прадукт, — гэта крок назад, рэгрэс. Аб акупнасці можна забыцца. Камерцыйна эфектыўны фільм магчымы толькі ў кантэксце сапраўднага, якаснага кіно. Такім чынам, якога фільма мы хочам?

а) каб у дадзенай тэме (каханне ці вайна) нам адкрывалася нешта новае і пажадана вечнае. У цане арыгінальнага зямальнага гісторыя, якая ўзбагачае нас веданнем унікальных чалавечых праў.

б) каб герой фільма быў цікавым чалавекам, як новы сябра, якога хочацца пазнаваць лепш, захапляцца або абурацца ім (калі ён антыгерой), спачуваць яму і радавацца разам з ім.

в) каб маштаб фільма адпавядаў чаканням соцыуму, гэта значыць, усяму існаму нашага быцця, спакваля ўмацоўваю гістарычную памяць, выклікаў аптымізм і веру ў прыгожае.

г) каб фільм быў зроблены такімі ж сучаснымі сродкамі, якія мы маем на ўвазе ў камфортным жылі, прыгожай вопратцы або аўтамабілі, бо гаворка ідзе пра духоўную ежу, якая можа быць проста, але абавязкова якасная.

д) нарэшце, фільм павінен утрымліваць нешта такое, што зробіць яго зямальным, цудоўным, ашаламляльным, будзе пераварочваць душу.

Гэта «нешта» можна назваць паэзіяй, а яе аўтара — майстрам. Такі фільм як адзінкавы прадукт, яго можа паставіць толькі майстар, і трэба пакінуць ілюзію адносна юных талентаў і маладых парасткаў. Яны, вядома, ёсць, у нас дзясяткі кінематографістаў, якія падаюць надзеі. Але як і паспяхова камерцыйныя праекты, сапраўдныя рэжысёры «настойваюцца» ў кантэксце якаснага кінематографа. Рэжым пастаяннага чакання стаў звыклым станам для кінаменджараў усіх узроўняў, як і фільмы няспелай рэжысуры. А між тым усю шматаспектную дзейнасць па арганізацыі паспяховага кінапрацэсу неабходна пакласці ў стратэгію, ясную, як божы дзень: паставіць у цэнтры службовых, фінансавых, вытворчых і культурных інтарэсаў майстроў сваёй справы. У кожнага прафесіянала ёсць дзве-тры ідэі, а з дваццаці-трыццаці ідэй утворацца салідны сцэнарны партфель. Праз два гады ў нас з'явіцца фільмы, якія вызначаюць і мастацкі, і камерцыйны ўзровень, а таксама патэнцыял нацыянальнага кінематографа. Без такога пункта адліку развіццё немагчыма, калі не лічыць канвульсіі рухам наперад. Бо вядома, што структура, у якой да майстра ставяцца як да чалядніка, не мае перспектывы і ператвараецца ў монстра дылетанцтва.

Пытанне: што ёсць майстар? Калі цяжка адказаць, трэба прыгледзецца да спецыялістаў з дыпламам «Кінарэжысёр ігравого кіно і тэлебачання» і ўбачыць, што яны знялі. Праз адукацыйныя ўстановы, прафесійную кінаасупольнасць, кіназнаўства і шматлікія дэманстрацыйныя пункты кінашкол, музеяў і студый трэба аднавіць кінакультурнае асяроддзе. Ад сябе раю: паглядзіце дзве-тры сцэны смерці героя і парачку любоўных сцэн, і вы зразумеце, якога калібру рэжысёр перад вамі. Але няўжо мы не ў стане відавочна канструктыўную ідэю перавесці ў арганізаваную дзейнасць? Пакаль...

Гісторыя выпадку

Як стужцы трапіць у намінацыю на прэмію «Оскар»

У 2013 годзе на экраны Эстоніі выйшаў фільм «Мандарыны» рэжысёра Зазы Урушадзе. Гэта простае, глыбокае кіно пра сучасную міжэтнічную вайну, жыццё, смерць і чалавечы выбар. Эстонская стужка была адзначана прэміяй «За найлепшую рэжысуру» на Варшаўскім кінафестывалі (2014 г.), а пасля трапіла ў лік намінантаў прэміі «Оскар» (2015 г.). Прадзюсарам фільма з'яўляецца Іва Фельт — асоба, дзякуючы якой эстонскае кіно робіцца заўважным ва ўсім свеце. У межах кінафестывалу «Паўночнае ззянне» прадзюсар распавёў, як весці оскараўскую кампанію і колькі гэта каштуе.

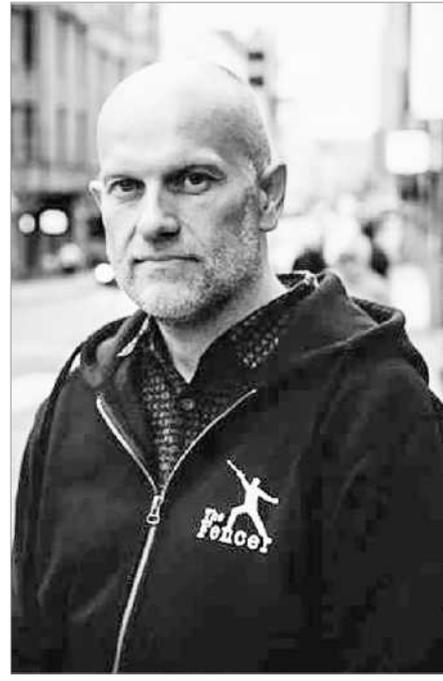
Звяртае стужка да пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя (як і айчыны «Хрусталь» Дар'і Жук, які Беларусь хацела бачыць у спісе намінантаў сёлета, але спадзевы не апраўдаліся).

Кадр з фільма «Мандарыны».

У драме «Мандарыны» няма ніводнага жаночага персанажа, усе ролі выконваюць мужчыны. Пасля развалу некалі вялікай дзяржавы на этнічную радзіму вярнуліся амаль усе эстонцы, якія жылі ў каўказскай вёсцы. Тут засталіся толькі лекар, цяляр і гаспадар цытрусавай плантацыі. Падшоў час збору саспелых мандарынавых пладоў, як нечакана ў паселішча прыйшла вайна, баявыя дзеянні адбыліся літаральна пад вокнамі. У перастрэлцы ацалелі два байцы з розных бакоў фронту: чачэнскі найміт Ахмед і грузінскі добраахвотнік Ніка — яны былі цяжка параненыя. Іх забірае ў свой дом пажылы цяляр Іва. Такім чынам два непрымірымых ворагі апынуліся пад адным дахам...

Ідэя фільма нарадзілася падчас фестывалу грузінскага кіно ў Эстоніі. Рэжысёр Заза Урушадзе прапанаваў Іва Фельту зрабіць цікавую ваенную драму, каб засталася памяць пра ваенныя часы, якія пакінулі страшныя сляды ў лёсах. Вялікіх поспехаў па прасоўванні

Іва Фельт.

фільма на экраны розных краін свету ніхто не чакаў: кіно нацыянальнае. Аднак пасля таго, як фільм паказалі ў Эстоніі і Грузіі, ён патрапіў у Польшчу. Стужка была добра ўспрынята крытыкамі на Варшаўскім кінафестывалі. Акрамя ўзнагароды за рэжысуру, таксама была ўдасгоена прызга глядацкіх сімпатый, а пасля абсалютна выпадкова «Мандарыны» ўбачылі ў Амерыцы.

Рэжысёру і прадзюсару прапанавалі паўдзельнічаць у намінацыі «Оскар».

— Мы зразумелі, што змаглі дасягнуць прафесійнага поспеху, — расказвае Іва Фельт. — Увогуле, прадстаўляць нацыянальнае кіно ў Амерыцы — гэта не проста мара рэжысёра, гэта перамога. Мы зрабілі складаны і эмацыянальны фільм, праз які хацелі паказаць нашым народам, што ёсць міжнацыянальны канфлікт, а ў нас атрымалася паказаць гэта ва ўсім свеце. Сёння я разумею, што «Оскар» — гэта гісторыя пра выпадак. Безумоўна, тут гаворка ідзе пра добрае кіно. Але ж не ўсе добрыя і якасныя стужкі паказваюць у Лос-Анджэлесе...

Каб стаць намінантам «Оскара», трэба абавязкова ўдзельнічаць у шматлікіх кінафестывалах і быць заўсёды на слыху, адзначыў Іва Фельт. Фільм «Мандарыны» шмат разоў быў прадстаўлены на кінаконкурсах, таму і атрымаў прызнанне. Працягласць кінакарцін (акрамя намінацыі для кароткаметражных фільмаў) павінна

быць не меншая за 40 хвілін, а сам фільм не павінен быць паказаны па тэлевізійных каналах да пачатку праекта ў кіназалах.

Спіс намінантаў у катэгорыі «Найлепшы фільм на замежнай мове» («Мандарыны» выпушчлі на рускай і грузінскай) вызначаецца ў два этапы: спачатку журы з некалькіх сотняў членаў Амерыканскай кінаакадэміі ацэньвае карціны, прадстаўленыя для ўдзелу ў конкурсе, і шляхам галасавання складае спіс фільмаў, якія прэтэндуюць на ўключэнне ў намінацыю. На другім этапе група з дзесяці вызначаных сяброў Акадэміі з агульнага спіса фільмаў абірае спачатку пяць намінантаў, а затым і пераможцу.

Дарэчы, каб патрапіць на міжнародны рынак кіно, толькі аднаго фільма як з'явы і кінапрадукту мала. Паводле Іва Фельта, галоўнае — мець зносіны з міжнароднымі сродкамі масавай інфармацыі і весці добрую піяр-кампанію. Напрыклад, фільм «Мандарыны» быў зняты за тры мільёны долараў, а яго кампанія абышлася ў мільён долараў.

Эстонія — краіна невялікая, але ў ёй падтрымліваюць нацыянальнае кіно. У Таліне, дзе жыве чатырыста тысяч чалавек, шэсць кінатэатраў. У кожным ёсць магчымасць паказваць арт-хауснае кіно. Ад гэтага — вялікая цікавасць аўдыторыі і магчымасць для рэжысёраў рабіць фільмы на розны густ. Такая сітуацыя спрыяе таму, што пракат фільмаў адбываецца ў розных краінах свету. Аснова эстонскіх фільмаў — падзеі, знакавыя як для самой краіны, так і для гісторыі ўсяго чалавецтва. Сучаснае кіно Эстоніі дае магчымасць прасачыць, што адчувае чалавек і як мяняецца яго характар у экстрэмальнай сітуацыі. У эстонскіх фільмах незвычайнае спалучэнне мінімалізму і экспрэсіі, якая выяўляецца ў міміцы герояў, іх жэстах, маўчанні, музыцы. Гэта выклікае эмоцыі, падштурхоўвае глядачоў задумацца над пытаннямі, што ўздымаюць аўтары фільмаў.

Іва Фельт лічыць, што Беларусь патрэбныя кінатэатры, дзе можна паказваць арт-хаус, ад гэтага і працэнт пракату якасных фільмаў будзе больш высокі, стане прасцей працаваць арганізатарам кінафестывалаў.

Каб патрапіць на міжнародны рынак кіно, толькі аднаго фільма як з'явы і кінапрадукту мала.

Прадзюсар кажа, што немагчыма за два фестывалі ў год паказаць аўдыторыі ўсе кінастужкі, якія заслугоўваюць увагі. Але ў нашай краіне ёсць дзесяць кіно, якія хочуць і імкнуцца здымаць цікавыя, нават складаныя фільмы. Пасля фестывалу «Паўночнае ззянне» будзе арганізавана аб'яднанне аматараў кінамастацтва, дзякуючы якому стане прасцей глядзець беларускія і эстонскія фільмы на экранах абедзвюх краін.

Вікторыя АСКЕРА

Тры пакаленні арганістаў

Беларускія слухачы прывыклі да сольных канцэртаў арганнай музыкі, ды і сам інструмент прадугледжвае гэта. «Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва», арганнае канцэртаў ў Чырвоным касцёле і ў Полацку праходзяць менавіта ў такім фармаце, і шмат хто нават не ўяўляе, што можа быць інакш. Але ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі ў сярэдзіне мая праходзіць «Беларускі арганнае фест», які парушае гэта правіла.

Кожны з шасці арганістаў — Ігар Алоўнікаў, Ксенія Пагарэлая, Кацярына Мікалаева, Калініка Мядзведзева, Уладзімір Неўдах і Вольга Падгайска — падрыхтавалі ўнікальную праграму, каб паказаць, што прадстаўнікі беларускай арганнай школы могуць не толькі прадстаўляць слухачу класічныя праграмы, але і ствараць і эксперымантаваць.

Па словах музыказнаўцы Вольгі Савіцкай, канцэрт 16 мая — гэта свята і для слухачоў, і для выканаўцаў, праз якое варта не толькі прадэманстраваць майстэрства знакамітых айчынных артыстаў, але і падкрэсліць, што ў Беларусі існуе свая адметная арганная школа.

Беларуская арганная культура бярэ пачатак з часоў Вялікага Княства Літоўскага, але развівалася непаслядоўна з-за гістарычных абставінаў. Спраўды, гэтак жа, як на першых аргах можна было выконваць музыку або гучна, або ціха без магчымасці сыграць крэшчэнда ці дымінуэнда, так і арганная культура ў Беларусі то імкліва развівалася, то, наадварот, аказвалася забытая. Але на працягу

большай часткі гісторыі традыцыі гэтага старажытнага віду мастацтва захоўвалася духоўная музыка. Калі ж казаць пра канцэртную, свецкую арганную музыку, то яе гісторыя ў Беларусі, па словах музыказнаўцы Вольгі Савіцкай, пачынаецца з мая 1963 года, калі прайшлі першыя канцэртны на новым чэшскім аргане, які да нашага часу з'яўляецца самым вялікім у Беларусі і адным з самых магутных на постсавецкай прасторы. З гэтага моманту арган увайшоў у культурнае жыццё Беларусі, аднак у нашай краіне (а тады яшчэ ў савецкай рэспубліцы) не было ўласнай арганнай школы. Да 2017 года ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі ўсяго было тры арганісты: Алег Янчанка, Аляксандр Фісейскі і Канстанцін Шараў. Двое з іх — Алег Янчанка і Аляксандр Фісейскі — выпускнікі Маскоўскай кансерваторыі класа прафесара Ройзмана. Школа вядомага маскоўскага прафесара працягнула сваё жыццё ў Беларусі і дзякуючы Ігару Алоўнікаву і Ксеніі Пагарэлай. Яны сваёй выкладчыцкай і выканальніцкай дзейнасцю не толькі ўмацавалі традыцыі беларускай арганнай школы, але і падрыхтавалі наступнае пакаленне арганістаў. Аднак нельга прадставіць яе існаванне і без носьбітаў еўрапейскай традыцыі, бо Канстанцін Шараў вучыўся ў музычнай акадэміі ў Латвіі, а Уладзімір Неўдах — у Аўстрыі. Хоць у Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі арган усё яшчэ з'яўляецца дадатковай спецыялізацыяй, вынік працы арганістаў-выкладчыкаў ёсць ужо цяпер — гэта новае пакаленне маладых таленавітых музыकाў.

Таму канцэрт унікальны тым, што сабраў прадстаўнікоў трох пакаленняў беларускай арганнай школы: вытокаў (Ігар Алоўнікаў, Ксенія Пагарэлая), станаўлення (Уладзімір Неўдах) і сучаснасці (Кацярына Мікалаева, Калініка Мядзведзева і Вольга Падгайска). Але і гэта яшчэ не ўсё,

бо музыкі склалі праграму такім чынам, каб прадставіць усе этапы існавання арганнай музыкі: ад барочнай класікі Іагана Себасцяна Баха праз французскіх рамантыкаў да нашых часоў. Прычым важна прадставіць не проста розныя эпохі, але і іх вяршыні, кульмінацыйныя кропкі.

Канцэрт адкрыў Ігар Алоўнікаў з творамі Іагана Себасцяна Баха, сярод якіх знакамітыя «Фантазія і фуга до мінора», а пасля — сюіта французскага майстра эпохі барока Луі Нікаля Клерамбо. Зменіць Ігара Алоўнікава, свайго настаўніка па класе фартэпіяна, маладая арганістка Калініка Мядзведзева. Яна выканае барочны твор французскага кампазітара Луі Маршана «Вялікі дыялог до мажор». Кацярына Мікалаева прапанавала вельмі цікавую і незвычайную праграму. «Папершае, — кажа Вольга Савіцкая, — яна звяртаецца да творчасці Шарля-Мары Відора, французскага рамантыка. Гэта цалкам адмысловая старонка гісторыі французскага аргана, паколькі менавіта тады з'явіўся новы, так званы сімфанічны арган. Кацярына Мікалаева выканае першую частку арганнай сімфоніі Відора. Па-другое, яна з'яўляецца аўтарам транскрыпцыі фартэпіяна сьюты Камілія Сен-Санса для аргана і фартэпіяна. У такім незвычайным дуэце гучаць часткі знакамітага «Карнавала жывёл»: «Лебедзь», «Акварыум» і «Фінал». У гэтым творы вельмі шмат гукавыяўленчых эфектаў, і арган з фартэпіяна ствараюць разнастайную карціну, якая садзейнічае раскрыццю праграмага зместу гэтых твораў». Уладзімір Неўдах прапаноўвае выступленне ў жанры імправізацыі, адраджаючы тым самым на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі гістарычныя традыцыі.

Сучасная аўтарская музыка ў выкананні самога кампазітара — гэта прыклад Вольгі Падгайскай. Яна працуе ў розных

фарматах: ад фонавай музыкі да саўндтрэкаў у кіно, — але ўсе яе творы адрознівае выключная крэатыўнасць. На «Беларускім арганнае фест» яна выконвае творы, якія нават па сваіх назвах вылучаюцца ў праграме канцэрта: «Час аргана», «Зона цішыні», «Fata Morgana». Аднак для канцэрта падрыхтаваны чацвёрты твор — дуэт аргана і тэрменвокса, на якім будзе іграць Аляксандр Атрашэўскі. Гэта экстраардынарнае рашэнне не толькі па спалучэнні інструментаў, але і таму, што ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі тэрменвокс прагучыць упершыню.

Ксенія Пагарэлая, як Ігар Алоўнікаў, выканала акадэмічную праграму, якая складаецца з «Канцэрта до мажор» Георга Філіпа Тэлемана і двух самых вядомых фрагментаў «Гатычнай сьюты» Лёна Баэльмана: «Малітва Панне Марыі» і «Toccata».

Калі гэтае свята музыкі публіка сустрэне цёпла, то такія вясновыя канцэртны можна зрабіць штогадовымі, бо менавіта ў траўні 1963 года пачалася гісторыя сучаснага беларускага арганнага выканальніцтва.

Цімур ВІЧУЖАНІН

«На скрыжаванні поглядаў і стагоддзяў...»

Працінаюць душу радкі з рамана «На скрыжаванні поглядаў і стагоддзяў»: то ўсхвалявана, то трывожна гучаць, вядуць за сабой, абяцаючы каханне, няўмольна праходзячы праз пульсуючую артэрыю сэрца. Усё, што з намі адбываецца, здараецца часта менавіта на скрыжаванні дзвюх эпох. І аўтарскі канцэрт «Ветразі каханья», які ўвасабляў саму вясну з яе пачуццёвым парывам, як быццам і адбыўся «на скрыжаванні лёсу» кожнага, хто прысутнічаў на гэтым вечары.

Варта прадставіць яго галоўных герояў. Дзмітрый Далгалёў — прафесійны кампазітар, аранжыроўшчык, вучань народнага артыста СССР Яўгена Глебава, лаўрэат міжнародных, усеазаўнага і рэспубліканскіх конкурсаў. У яго творчым багажы — рок-опера «Агонь Праметэя», араторыя «Зорка Палын», сімфанічныя і харавыя творы, музыка для кіно. Ён аўтар шматлікіх папулярных песень і балад, бліскучых інструментальных кампазіцый. Валянціна Паліканіна — паэт, публіцыст, перакладчык, аўтар 15 кніг паэзіі і прозы, сярод якіх кніга перакладаў і дзве кнігі вершаў для дзяцей; аўтар тэкстаў многіх вядомых песень, лаўрэат міжнародных і рэспубліканскіх прэмій.

Канцэрт адкрыла песня «Дзве зоркі», якая стала ўнікальнай з'явай у артыстычным свеце менавіта таму, што гэта дуэт кампазітара і паэта, якія спяваюць!.. Наогул, у творчасці гэтых аўтараў шмат нязведанага і таямнічага. Паэзія Валянціны Паліканінай заўсёды ўражае незвычайнай музыкай верша, пранікнёнай лірычнай нотай, а музыка Дзмітрыя Далгалёва запамінаецца яркім меладызмам. 25-гадовы творчы саюз гэтых аўтараў — своеасаблівы, да канца не разгаданы феномен гармоніі музыкі і паэзіі. Музыка, з'яўляючыся самым дасканалым і даступным з усіх відаў мастацтва, гаворыць на боскай мове светастварэння. Паэзія — такое ж высокае мастацтва, бо «ў пачатку было Слова»...

Спраўдны адкрыццём для публікі было выступленне заслужаных артыстаў Беларусі Надзеі Мікуліч і Валерыя Дайнекі, уладальнікаў унікальных галасоў. Гэта была незвычайная асалода музыкі і паэтычных сэнсаў!.. Жаданай гасцяй канцэрта стала народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч. Яна прачытала тры вершы Валянціны Паліканінай, але якія!.. Закранула Марыя Захарэвіч і тэму вайны, якая ўжо назаўсёды стала балючай для Беларусі. Ваенныя і грамадзянскія

матывы — істотная і важная частка творчасці аўтараў. Сярод іх песенных твораў ёсць балада «Удава», у аснову якой легла рэальная гісторыя пра жанчыну, якая 20 гадоў чакала мужа з фронту, не паверыўшы ў тое, што ён загінуў. Гэтую баладу ў 2005 годзе на творчым вечары Валянціны Паліканінай у Белдзяржфілармоніі ўпершыню выканаў народны артыст Рэспублікі Беларусь Аляксандр Ціхановіч. На цяперашнім вечары яна пранізліва прагучала ў выкананні лаўрэата прэміі «За духоўнае адраджэнне» Алега Сямёнава.

Акцёр і рэжысёр Алег Вінярскі пранікнёна прачытаў вершы Валянціны, якім, безумоўна, уласціва высокая культура. Верш «Музыка» таксама быў невыпадковым, бо менавіта ў музыцы раскрываецца чалавечая душа, у якой сканцэнтраваны ўся радасць і боль свету... Акцёр, адчуўшы тонкія сувязі рэчаў, змог перадаць, якая пакутліва і адказная творчасць, якія ўсемагутныя музыка і слова і як памыляем мы, думаючы, што без болю і сумневаў пішуцца выдатныя творы, быццам толькі на лёгкай ноце падараванага звыш натхнення...

Вынікам глыбока раскрытай тэмы творчасці з'явілася песня «Паэты нараджаюцца ў космасе», якая адкрывае глабальнае паняцце паэзіі, яе незямную прыроду, камсмічнасць. Выканаў яе кампазітар Дзмітрый Далгалёў... Важна адзначыць, наколькі шматгранны творчы дыяпазон кампазітара. На канцэрце прагучалі яго выдатныя інструментальныя кампазіцыі... Наогул, феномен супадзення музыкі і слова, значэнне тэксту ў песні да канца не даследаваныя. Чаму, напрыклад, сэнс твора з часам становіцца яшчэ глыбейшы?.. Пераканаўчы таму доказ — песня аўтараў «Птушкі», якая ёсць у рэпертуары легендарнага ансамбля «Песняры» і вядомага ўкраінскага спевака Уладзіміра Стамаці. Яна гучала і гучыць не толькі ў краінах постсавецкай прасторы, але і ў бліжым і далёкім замежжы. На вечарыне яе выканалі Наталія Кірыенка і Мікіта Касцюкевіч, якія з розніцай у два гады з гэтай песняй занялі першае месца на Нацыянальным фестывалі беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне. Невыведныя шляхі Гасподня, неспасцігальны промысел Божы, і лёс людзей так нагадвае лёс гэтых птушак — вечных вандроўнікаў.

Захоплена слухачы ўспрыялі дзіцячыя вершы Валянціны Паліканінай, якія чыталі навучэнцы трэцяга класа мінскай сярэдняй школы № 70 імя Л. М. Гурцьева.

А кульмінацыйным момантам вечара было доўгачаканае выступленне паэтэсы. Калісьці народная артыстка СССР Аляксандра Іванаўна Клімава сказала Валянціне, што ў яе манеры чытання нічога папраўляць не трэба: у яе — прыродны артыстызм. Уразіла аўтарскае чытанне вершаў, поўных мудрасці і духоўнай вышыні.

Былі ў канцэрце творы, якія звярталі да народных традыцый. Матыў шляху спрадвеку прасочваўся ў фальклоры. Адвечны вобраз дарогі шматгранны і змястоўны ў традыцыі класічнай літаратуры і музыкі. Значэнне дарогі ў духоўным плане заўсёды было для лірычнага героя вырашальным, звязаным з выбарам вернага шляху. Маладыя артысты ансамбля «Верасы» пад кіраўніцтвам народнага артыста Рэспублікі Беларусь Васіля Раінчыка таленавіта выканалі песню «По дароге столбовой», дзе дарога — не толькі пейзаж, але і лёс, канчатковы пошук спакою і здабыцця шчасця.

Узрушальным сюрпрызам, падрыхтаваным Дзмітрыем Далгалёвым суаўтару, была прэм'ера рамана «На скрыжаванні поглядаў і стагоддзяў», які выканала салістка Маладзёжнага тэатра эстрады Вольга Калеснікава. Неабходна згадаць і ключавую ролю вядучай канцэрта Яўгеніі Рудавай, якая высокапрафесійна і глыбока звязвала разам музыку, слова і галоўныя мастацкія вобразы вечнага мастацтва.

Але ўсё ж асноўнай падзеяй канцэрта быў творчы дуэт Дзмітрыя Даўгалёва і Валянціны Паліканінай — аўтарскае выкананне іх сумеснай песні «Давай з табой на «Вы»», якая нібыта прыляцела з XIX стагоддзя з яго рамантычнасцю і ўзвышанасцю думак і пачуццяў.

Гэты выдатны канцэрт паказаў, што нашы мінскія аўтары, кампазітар і паэт — два роўнавалікія таленты. Яны нараджаюць творы, афарбаваныя лірычнай, філасофскай і грамадзянскай нотай гучання, сярод якіх ёсць класічна дасканалыя, назаўжды запамінальныя, якія свабодна ўваходзяць у жыццё.

Канцэрт скончаны... Але пульсе па-ранейшаму ў крыві агонь любові, і кліча, і вабіць у нязведаную даль закаханыя сэрцы... А значыць, бясконца творчасць — і вечныя музыка і паэзія.

Людміла ВАРАБ'ЁВА

Скарбонка Спадчыны

Фота: А. Міхасюк

«У гаду два Юр'і, абодва дурні»

Свята валадара ваўкоў і абаронцы ўраджаю

Карагод — гэта і традыцыйны танец, і адмысловы каравай, што абавязкова мусіць прысутнічаць на свяце-прывітанні святога Юр'я, пэўным сімвалічным «продкам» якога з'яўляецца язычніцкі бог сонца, вясны, урадлівасці і кахання Ярыла. У народзе лічылі: Юр'я абараняе ўраджай, а таксама аберагае свойскую жывёлу. На пашы са свежай вясновай травой менавіта ў гэты дзень першы раз выпускалі коней, коз, авечак і кароў. Бо святы Юр'я ехаў па зямлі на белым кані і замыкаў пашчы ваўкам і іншым дзікім звярам — каб не шкодзілі свойскім жывёлам.

Зрэшты, гэта ўсё міфы, якія... і сёння бытуюць на нашай зямлі. Яны ўвасобіліся ў пэўныя рытуальныя дзеянні, на працягу стагоддзяў перадаюцца з пакалення ў пакаленне. У некаторых рэгіёнах Беларусі, напрыклад, на Асіповічыне, святкаванне Юр'я гурт «Вязанка» з вёскі Вяззе аднавіў на аснове пісьмовых крыніц. А вось у знакамітай вёсцы Пагост, што на Жыткавічыне, гэты абрад захаваўся ў жывым бытаванні.

Глыбінную сутнасць усіх рытуальных дзеянняў, што адбываюцца на Юр'я, сёння не ў стане патлумачыць нават даследчыкі традыцыйнай культуры беларусаў. Так, на Асіповічыне сам абрад пачынаецца ўжо на полі. Яго ўдзельнікі заходзяць на месца святкавання праз своеасаблівую брамку, зробленую з ручніка. Жанчыны і дзяўчаты нясуць хлеб на ручніку, ікону, галінку вярбы. Павітаўшыся з нівай, удзельніцы абраду спяваюць песні, кажуць замовы, акрапляюць жыта, прыносяць дары — акрайчык хлеба, яйкі, пры гэтым кажуць: «Як гэта яечка цэленькае і кругленькае, няхай мая скацінка будзе сытая і поўная».

Вельмі важнае месца падчас абраду адводзіцца просьбам добрага здароўя для скаціны, каб каровы і козы давалі больш малака. Абавязкова гучаць рытуальныя словы: «Ідзі, мая кровачка, на Юр'еву пасцель, на Міколаву траву па вялікія ўдоі, па белыя сыры, па жоўтыя маслы. Я з духам, Святая Прачыстая, са сваімі рукамі па сырой траве расу збіраю, табе, мая каровачка, малака прыбаўляю».

Лічылася, што ў дзень свята Юр'я раса на ніве валодае гаючай сілай. Ёй мылі твар, мазалі вочы — каб мець добры зрок. А падчас абраду яго ўдзельнікі качаліся па полі, каб набрацца сіл ад зямлі і быць здаровымі на працягу ўсяго года.

А вось у Пагосце, што на Жыткавічыне, рыхтавацца да свята пачынаюць яшчэ напярэдадні. Гаспадыня рашчыняе цеста для карагода — так тут называюць каравай, які выпякаюць на Юр'я. І ў яго прыгатаванні ёсць свае адметнасці: каб быў багаты ўраджай, і муку, і яйкі, і малака дадаюць як мага больш разоў. Вымешваючы цеста, у

думках важна казаць пажаданні, каб радзіла жыта, быў добры ўраджай. Упрыгожваюць карагод толькі каласкамі, вылепленымі з цеста. Гэта знак наступнага ўраджаю. А калі пірог ставяць у печ, нікому нельга ні заходзіць у хату, ні выходзіць з яе: кажуць, што гэта прыкмета беднага года.

А ўжо ранняй раніцай наступнага дня, калі на полі яшчэ ляжыць раса, жанчыны збіраюцца на святкаванні. Усе разам упрыгожваюць святочны карагод галінкамі, стужкамі. Дарэчы, справа выпякання і ўпрыгожвання каравая — выключна жаночая. Мужчыны таксама прымаюць удзел у абрадзе, але ў іх іншыя заняткі: несці ікону, граблі, зорку, карагод.

Сам абрад пачынаецца яшчэ ў хаце, першыя словы кажа гаспадыня. А перад тым як выйсці на двор, карагод тры разы ўздываюць угору, просяць у Бога дапамогі, бо «без Бога — ні да парога». Пасля грамадой удзельнікі абраду кіруюцца ў поле. Дарэчы, ідучы на святкаванні, усе маўчаць. Першымі ў шэсці рухаюцца дзяўчаты, якія нясуць «браму», складзеную з ручніка, за імі — хлопцы з зоркай і іконай, мужчына з упрыгожаным карагодом, музыкант. Таксама ў шэсці нясуць граблі. Калі толькі ідуць на поле, на граблі чапляюць фартух зялёнага колеру, што сімвалізуе цнатлівасць, падрыхтоўку да наступнага ўраджаю. Ужо ў полі, пасля таго як будучы сказаныя рытуальныя словы, паводзяць карагоды, зялёны фартух на граблях заменяць на чырвоны, ён стане сімвалам урадлівасці глебы і новага добрага ўраджаю.

А рытуальныя словы гучаць наступным чынам: «Юр'я, устань рана, умыйся бела. Прычашыся, прыбарыся, бяры ключы, ідзі ў стайню, сядлай каня, едзь у поле, адмыкай зямліцу, пускай расіцу. У гаду два Юр'і, абодва дурні. Адзін — халодны, другі — галодны».

Сыходзяць з поля, як і заходзілі, праз браму-ручнік. Усе ўдзельнікі рухаюцца па вёсцы ўжо з песнямі. Тут гучаць не толькі абрадавыя, але і пазаабрадавыя, жартоўныя спевы. Спыняецца вясёлая грамада каля кожнай хаты, дзе водзяць карагоды, віншуюць з Юр'ем аднавяскоўцаў, жадаюць добрага ўраджаю і здароўя на ўвесь год. А тыя, каго павіншавалі, адраюць удзельнікаў абраду пачастункамі. Гэта зазвычай яйкі, хлеб ці пірог, цукеркі, гарэлка або проста грошы. Святкаванне заканчваецца агульным вялікім застоллем з пачастункамі. Тут да вечара спяваюць песні, танцуюць танцы, частуюцца смачнымі караваямі.

Гэты варыянт святкавання Юр'я ўжо больш як дзесяцігоддзе ўваходзіць у спіс нематэрыяльных каштоўнасцяў Беларусі, яго праводзілі на Жыткавічыне нават падчас Вялікай Айчыннай вайны. Дарэчы, ужо ствараецца намінацыйнае дасье для прызнання яго значнасці і на міжнародным узроўні — унясення ў спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА.

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксандр Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Аляксандр Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53 аддзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ Нумар падпісаны ў друку 16.05.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 1129

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 1667 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый.